కాళిదాస-లంబోదర ప్రహసనము

సంస్కృతమునకు—ఆంధ్రానువాదము.

హాస్యరస ప్రహసన రాజము

12245

గ్రంథకర్త:

మహాకవి కాళిదాసు

ఆంధ్రానువాదకుడు,

హాస్యకళానిధి.

1922

Price
Rs. 1-8-0

హాస్యగ్రంథమాల—మూడవ గ్రంథ

సంస్కృతమున

కాళిదాసప్రహసనమ్

ఆంధ్రానువాదము.

లంబోదర ప్రహసనము

హాస్యరస ప్రహసన రాజము.

గ్రంథకర్తలు.

మహాకవి కాళిదాసు

ఆంధ్రానువాదకుడు,

హాస్యకళానిధి.

1922

చందాదారులకు మాత్రమే

పోష్టుఖర్చులుసహా.

వెల రు 1—3—0

మొదటికూర్పు
500 ప్రతులు.

తొడిమ.

ఈప్రహసనమును మహాకవికాళిదాసుచే రచియింపబడె నని కొందరును యవాచ్యము లుండెను గాన నింకెవరో రచియించి కాళిదాసవిరచితమని వ్రాసియుండిరని కొందఱు నీమధ్య వాద ప్రతివాదనలు మిక్కుటముగా జరపిరి. ఇందుకు పర్యవసాన మేమియుఁ దేలినదికాదు. భోజరాజు కంఠములో నొక వ్రణము పుట్టెనని, యెక్కువగా నవ్వినగాని యావ్రణము పరిపక్వమునకు రాదని, వైద్యులు సలహా నీయుటవలన కాళిదాసీప్రహసనమును రచించి, వినిపింప భోజరాజు మిక్కిలిగా నవ్వుటచే నాతని కంఠమునం గల వ్రణము పరిపక్వమునకు వచ్చె నని, యనాదినుండియు ననుకొనెడి జనశ్రుతిని బట్టియు, డిండిమప్రహసనముకూడ నిట్టి యవాచ్యములతో నుండుటవలనను ప్రతాపరుద్రీయము మొదలుగాఁగల నాటకములయందు హాస్యరసపోషణమునం దవాచ్యములే యుండుట వలనను పూర్వకవులు హాస్యరసమున నవాచ్యములే వాడి యుండుట వలనను నీప్రహసనము మహాకవి కాళిదాసవిరచిత మని మా యభిప్రాయము.

మావలన "హాస్యకళానిధి"యని బిరుదము నందిన నాధునిక కవివరుం డొక్కరుఁ డీప్రహసనమును నాంధ్రమున ననువదించి లంబోదరప్రహసనమని నామకరణ మొసర్చి మాకుఁ బంపి తన నామమును ముద్రింప వల దని కోరుటవలన "హాస్యకళానిధి" యని మాత్రము ప్రకటించితిమి. సంస్కృతమునన్ గాళిదాసు ప్రహసన మొక వైపునను ననుసరించిన లంబోదర ప్రహసన మొక వైపునను ముద్రించి తమసన్నిధికిఁ బంపితిమి. కావున 1, 2, గ్రంథముల మాదిరిగా నాదరింతు రని దలచుచున్నారము.

పుదుచ్చేరి,
15-8-22

ఇట్లు
యస్. చిన్నయ్య,
సంపాదకుఁడు,
"కామ గ్రంథమాల"

శ్రీ ర స్తు.

కా ళి దా స
ప్ర హ స న మ్.

—♦ నా న్ది ♦—

శ్లో. లంబోదరస్య విగళత్కటి సూత్రలంబి
కౌపీనపార్శ్వవిసృతో మదనధ్వజో೭వ్యాత్,
యం సంభ్రమా దుపనమ న్నురగభ్రమేణ
చంచ్వా వికర్షతి షడాననయానబర్హీ.

అపి చ—

శ్లో. అల మఖిల సురేంద్రై రస్తు శత్రుప్రపంచో
గురుతర మతిదీర్ఘం కుంభకర్ణస్య శేఫః
అహని నిశి చ యస్యోజ్జృంభతే వింధ్యబుద్ధ్యా
కలశజ మృషి ముచ్చైః క్రందత శ్చంద్రసూర్యౌ.

[నాంద్యంతే సూత్రధారః॥ సామాజికా నవలోక్య సాదర మంజలిం బధ్వా]

శ్లో. కస్యాశ్చి త్పరనామయేన గురుణా స్తబ్ధోరుజానోర్భృశం
వృద్ధాయా నతపూర్వకాయ మవశ మ్యాలంబ సూత్రత్యజ
తత్కాలాగతదీర్ఘ మేహానరట త్పృష్ఠాధిరోహాక్షర
శ్రీనాగంగజవా దవాఙ్ముఖ మధః పాతోత్సవః పాతువః॥

[ఇతి పుష్పాంజలిం వికీర్య నేపథ్యాభిముఖ మవలోక్య] మారిష! ఇతి ప్రాహ తత్
(ప్రవిశ్య పారిపార్శ్వకః) భావ! ఏషోస్మి!

సూత్రధార—అపి శ్రుత మాజన్మ మార్యమిశ్రైః?

పారిపార్శ్వకః—కథమివ?

సూ—అయం భరతపుత్రః! కదాచిత ప్యదృష్టచరం ప్రహసనం నామ రూపకం ప్రదర్శ యేతి.

శ్రీ ర స్తు.

లంబోదర ప్రహసనము

—♦ నాంది ♦—

చ॥ పదపడి వచ్చు షణ్ముఖుని — వాహనమయ్యెరము పాముటంచు పె
న్మదమున దానిఁ జూసి తన — ముక్కునఁ బోటిడ (వేలుగోచియం
బొదగఁ బైకి నెక్కుడు ను — హోదరుఁడా గణనాథు మొద్దు సం
పదల నొసంగి మిమ్ముల శు — భస్థితి నెప్పుడు బ్రోచుఁ గావుతన్॥

మ॥ దినమున్ రేలును లేచి వింధ్యగిరిగా — దీపించి యబ్జార్క మా
ర్గనిరోధం బానరించి కుంభజుని (మొక్కఁ జేయు నాకంభక
ర్ణుని లావౌ నిడి మొద్దు భవ్యమగు కాన్పుల్ మీకు నీనుండ సొం
దునకై నసర్పనిలింపులంగొలుచు వృత్తుల్ మీకు నభ్యోత్తముల్॥

సూత్ర—[ప్రవేశించి] సభికులను సాదరముగా జూచి దోసిలొగ్గి.

ఉ॥ జానువు లూరువుల్ బిగియఁ — జాలగ వాతముచేత భూమిపై
నూని కరంబులన్ ముసలి — దోర్తుక మూత్రము జార్చుచుండ న
చ్చో నొక గార్దభం బరచు — చున్ తన శిశ్నము లేపియెక్క నా
బానిస బోర్లఁగాఁ బడ న — పార ముదంబిడు మీకు సౌఖ్యముల్॥

[పుష్పాంజలిం జల్లి తెరవంక జూచి మారిషా! ఇటురమ్ము.]

మారి—[ప్రవేశించి] భావా! వచ్చితిని

సూత్ర—బాగు! చల్ల పెట్టినతోడనే పచ్చిసెగ తగులుకొన్నట్లు మాటలోనే వచ్చితివే! కాని యార్యమిత్రుల యాజ్ఞ వింటివా?

మా:—ఏమని!

సూత్ర—“ఓయీ! భరతపుత్రుడా! యెన్నడును జూచియుండని హాస్యరసబంధురమగు నాటకమును బ్రదర్శింపు” మని.

పా—[సహర్షం] భావానుగృహీతా స్మః.

శ్లో. ఆబాల్యా దపి దీర్ఘం
యచ్ఛన్నం ప్రహసనం త్వయా,
ప్రదర్శయ త దేతేభ్యో
దృష్ట్వాఽమీ హర్ష మాప్నుయుః.

సూ—యుక్త ముక్తం భవతా; పరంతు పునరేవం న శక్నోమి బృహద్భుజ తయా వర్తితుం, అతస్త్వయా సహాయభూతేన సహ కథంచి దపినృత్య న్నా వర్జయామి సామాజికమనాం సీతి మే నిశ్చయః.

పా—

శ్లో. తాడయ న్మూరు యుగళం
తావక శ్చలితాంశుకః,
లంబమానోఽండకోశస్త్వం
నృత్యంత మనునృత్యతు.

సూ—తర్హి త్వర్యతాంభూమి కాగ్రహణా య. సంప్రతి హి—

శ్లో. ఏష ధ్వజో భవతి నాగరికో న హీతి
కిం గంధవాహవివశా సహకారవల్లీ,
అభ్యేయుషోఽధరదళగ్రహణాయ పార్శ్వం
పుంస్కోకిలస్య వదనే నిదధాతి పుష్పమ్.

పా—భావ! సమ్య గుపలక్షితో వసంతాగమ ఇతి. యతః.

శ్లో. విలసతి కిల వ్యాకోచాసన్న చంపకకుట్మలే
ప్రతిఫలతి మే సూచ్యత్వం కేళిపల్లవశోణిమా,
మదనసదనస్వాదావస్థావిజృంభియదృచ్ఛయా
రహసి యువతేర్మ్యానో నాసాగ్రలగ్న మివార్తవమ్.

సూ—తదిదానీమ్

శ్లో. శృంగారాద్భుత మేళనేన రుచిరో
హాస్యోరసోఽస్యాం కృతౌ
వర్ణ్యం కర్మ చ వక్ర నాసయమినో
గృధ్రీకృతా నాయికా,

మారి—భావా! యనుగ్రహింపఁబడితిమి.

క॥ చిలునాట నతిముదంబున
విరచించిన ప్రహసనమును • వెలిఁ బుచ్చక యే
చిరకాలముంచి తిఁకఁ జూ
వరు లలరఁగ నాడుటెంతో — భావా! మేలా!.

సూత్ర—బాగుగాఁ జెప్పితివి కాని నాకొక పెద్ద యవరోధమున్నదోయి! చిన్నప్పటినుండియు నేను నాట్యమునందసమర్థుఁడనే, బట్టలుక్రిందికిజారి దబ్బకాయగుత్తులవలె వ్రేలాడుచు నీతలయంత లావుగ నుండుటచే యాడ్పుకొని తిరుగుటకే కష్టమగుచుండ నాట్యము కూడజేయుగలనా? అయినను విచారములేదు నీసహాయమున నెట్లో సభ్యులమనముల నాకర్షింపగలను.

మారి—[నవ్వి] ఇక నేమి కావలయును? బాగుగానే యున్నది కాదా! నాలోనికు బనియే లేదు.

తే॥ గీ॥ కట్టుకొన్నట్టి ధోవతి — కదులువటుల
తొడల రెండింటి నటునిటు — తడతడ మని
తాకి వ్రేలాడు నీబుడ్డ — తాండవించు
ని న్ననుసరించి నాట్యము — నెరపుగాదె?

సూత్ర—ఇదియును యుక్తియుక్తముగనే యున్నది. అటులైన వేషములు వేసికొనుటకు త్వరపడవలయును. ఇప్పుడు

తే॥ గీ॥ అధరదళమాన గమకించు — నట్టి ద్విజుని
యురసికతఁ గాంచి గంధవా — హమున వివశ
యగుచు సహకారవల్లిక — యలరు తనదు
సుమము నోటికందించుఁబుం — స్కోకిలకును.

మారి—భావా! వసంతఋతువు ప్రవేశించినట్లు బాగుగా సూచించితివి. ఎట్లన!

తే॥ గీ॥ ప్రేమాలవికసించు సంపంగి — మొగ్గయందు
ప్రతిఫలించిన కెంకేళి — పల్లవంబు
స్వేచ్ఛగాఁ బూవు నాకేడు — విటుని నాసి
కాగ్రలగ్నా ర్తవము వలె — నలరుచుండె.

సూత్ర—అందుచేత నిప్పుడన్నియును సమకూడినవి.

సీ. అలరుశృంగారంబు — నద్భుతరసమును
కలిసిన హాస్యంపు — కావ్యము కద!

వక్రిచేష్టలకాల ♦ వాలం బనందగు
వక్రినాసుని కథ ♦ వర్ణ్యము కద !
అఖిలజారుగుండె♦లల్లార్చు క్రుధియా
నాటకంబున కథా♦నాయిక కద!
మందానిలాందోళి ♦ తేందీవరాది స
త్సౌరభచైత్రవా♦సరములు కద!

గీ॥ విపఁగ వచ్చిన వీరెల్ల ♦ వేత్తలు కద!
ఇంక సభ్యుల మెప్పించు♦ టెంత, నేను
వక్రినాసుఁడ నగుదు, నీ ♦ భగ్నవిగ్రధ
యగుచు రావలె' నిఁక మారి♦షా! పద! పద! ॥

మారి:— నే నెవరి వేషము ?

సూత్ర:— వక్రినాసుని శిష్యులలో రెండవవాఁడగు కాసరుని వేషము.

మారి:— మొదటివాఁడగు జంబుకుని వేష మెవరు వేయుదురు ?

సూత్రి:— జంబుకవేషము ధరించి రంగస్థలమునం బ్రవేశించు వాతమ్ము నింక నీవు చూడనేలేదా ? వీఁడు.

ఉ॥ చందనపుం ద్రిపుండ్రము ప♦సందుగ దిద్ది లలాటదేశ మం
దందముగాఁ గపోలతల♦ మందునఁ దమ్మను వామహస్తమం
దుందళముల్ ధరించి వల♦తో రవుచేతను వీటెఁ దాల్చి వాఁ
టందుల నేగుదెంచె మన ♦ మాత్మవిధిం బచరింపఁ గోదగున్ ॥

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రస్తావన

శ్రీరస్తు

లంబోదర ప్రహసనము.

(ప్రవేశము—జంబుకుఁడు.)

జంబు—

చ॥ వెలిరతి లోరతమ్ముల నవీన విలాసల నాసగొల్పరో
వెలఁదుల మేలుబంతి విటవీరుల చేఁ బుపుజంతి గృధ్రిణో
గలసి నిశీథినిం గడపి కామిని నింటికిఁ బంపినాఁడ న
గ్నులనిఁక నిష్ఠమైగొలువఁ గోరెడు నా మదిసంతసంబునన్॥

అప్పుడే తెల్లవారవచ్చుచున్నది నా సహపాఠకుఁడగు కాపయని గురువుగారికి నదీతీర్థమును దెమ్మని నియోగింతును. (అంతట కలయఁజూచి,)

సీ॥ నలుఁదిశల్ వ్యాపించె నరమూత్రగంధ సం
కలితమౌ చీపురుకట్టదుమ్ము
నదికున్ముఖం బైరి మదవతుల్ చిరిఁగిన
మైలపక్కలఁ జంక మడతబెట్టి
శోధింపుచుండిరి సాధుసన్యాసులు
తమాన్నచేఁ గలుగు దంతముల గార
దవఁజొచ్చిరి శాలిధాన్యంబు విధవలు
కరములఁ బెద్ద రోఁకళ్ల బూని
గీ॥ అంగణము లూడ్చి శోధింప నావుపేడఁ
బట్టుకొని కొంద అతివలు బయనమోరి
కలశములఁ బూని కొందఱు మలవిరేచ
నార్థి మరుగుచు నున్నవాఁరతి రయమున॥

తదిదానీమ్—

శ్లో. చారు శ్రమాంబుచలదాయతకర్ణపాశం
సీత్కారవల్గదధరం వదనారవిందమ్,
వ్రీహాప్రముగ్ధసకృదో విధవాజనస్య
సంకల్ప కేళిసమయే యతయః స్మరంతి

(కతిచి త్పదాని గత్వా శ్రవణ మభినీయ,)

శ్లో. ప్రాతస్స్నానవివిసర్గతద్విజగణవ్యాజక్షణాకర్ణితం
మిథ్యాన్యాపకృతావకుంఠనపటా మున్ముక్త వేదీతలమ్,
గాయం త్వంగణసీమ్ని పల్లవలయోః హాస్తైః కృతాస్ఫాలనం
బాలాయాః ప్రథమర్తు మంగళదినే పార్శ్వస్థితా యోషితః.

ఆశ్చర్య! మాశ్చర్యమ్!!

శ్లో. సఖ్యేతరా శ్రుతిపథం దమితా గిరశ్చ
దాసాం వినోదపద మేతి మనోవికారమ్,
నిర్యన్మనోభవరసార్ద్రితకంబచేలా
దూరం గతా కులవధూ రపి కిం బ్రవీమి?

అస్తు మేత దన్యతో గమిష్యామి నాద్యాపి ముంచతి తమః పరిపంథో నయనపదవీమ్.

అపిచ—

శ్లో. సాంద్రీభూతతమస్సు కుంజకుహరేష్వంతర్నదీగ్రామయోః
ప్రాత స్స్నాతు ముపాగతై రభినవైః స్నానం విటశ్రోత్రియైః,
పానీయాహరణాయ పక్ష్మలదృశో యాంత్యో లభంతే క్షణం
నిక్షిప్తాంశుకవేష్టితోదరఘటం చోరోపనీతం రతమ్.

అస్తు:- ఏతదభిప్రాయేణ విస్రస్తాయాం కాసరోఽయ మలాబూస్తనాభ్యాం ద్వారవేది మధిశయాత. తత్రైవ రోచతే గమనమ్. అలాబూస్తనీ త్వపర్యాప్తం నా మధ్య మస్యాః.

శ్లో. వేశ్మద్వారి మహోత్సవేషు లిఖితుం యా రంగవల్లీ తయా
ప్రక్రాంతా కుచయో ర్ద్వయం నిపతితం వ్యాలంబి లుంపేదితి,
పార్శ్వద్వంద్వనివిష్ట బాలకకర వ్యాకృష్టవక్షోజయా
కష్టం తాం న తయా తయా తత గరుత్కంఠస్థితిః స్మర్యతే.

కావున నిప్పుడు.

చ॥ సురుచిర ఘర్మబిందువులు ♦ స్రోత్రతలమ్ముల గ్రమ్మ సితద్యుతిం
గరము రదచ్ఛదంబదరఁ ♦ గందిన మోములతోడ ధాన్యముల్
గరములదంపు గ్లాని తమ ♦ కంబున మానసమైథునంబులన్
వరలువితంతులన్ దలఁపుఁ ♦ దార్చిచరింతురు యోగిబృందముల్।

(కొంచెము నడచి, వినుట నభినయించి చూచి)

ఉ॥ కన్నె సమర్తకై విపణి ♦ కాంతలు చెంతల బూతుపాటలన్
జెన్నగు కంకణాలదర ♦ చేతులఁ దట్టుచు బాడుచుండఁగా
విన్న ధరామరుల్ నదికి ♦ వే నియమంబుల కేఁగలేక నా
తిన్నెల నంగవస్త్రతతి ♦ దీర్చరి దొంగముసుంగునిద్రకై॥

ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము

తే. గీ. వెలసతుల యిట్టిబూతులు ♦ వినుచు విటులె
యాత్రిపడుచుండగా దూరమందుఁ బోవు
కులసతుల పూకు లూటూరి ♦ యులరు తొడల
సందు కోకలు తడిసె నే ♦ మందు నింక.

ఇది యిటులుండనిమ్ము. నేను మఱియొక వాటికిం బోయెదను, ఇప్పటికిని కన్నుల గప్పిన చీకటి తొలఁగలేదు. అహా! ఇచ్చట నింకొక మహోత్సవము కంటఁబడినది.

ఉ. ఊరికి నేటికి న్నడుమ ♦ నున్న లతాగృహాలందు చీకటిన్
వారిజనేత్రలంబుహార ♦ ణంబునకైఁ జని బిందెదించి య
వ్వారినిఁ దానమాడులకు ♦ వచ్చు నభీప్సిత విప్రజారులన్
జేరి మనంబులన్ దనివి ♦ సెందె హుటాహుటి దొంగలాటలన్.

ఈవింత లిట్లుండఁగాక! కథకరమైన యలాబూస్తని వీధియరుగుమీద నే తప్పక గాపరుండు పరుండియుండనోపు! అచ్చటుకుఁ బోయెద. (ఆలోచించి) అలాబూస్తని యను నామము దీనికి చాలదు.

మ. భవనద్వారమునందుఁ బందువుల నో ♦ వృద్ధిద్బుమేల్ గ్రుగ్గులన్
భువిపై నానఁగ వేలుచండ్లు చెలుప్పం ♦ బోయుంచుఁ బార్శ్వంబులం
దవిపైకిం బిగలాగ బాలకుల నా ♦ యుత్తంబు గావించుటల్
శవముంబీకెడి రాపుఁజంగుల యువ ♦ స్థం జష్టికిం దెచ్చెడిన్.

(గత్వా విలోక్య)

కథ మయం కాసరో నిద్రాతిశయా న్నాత్మావస్థా మవబుధ్యతే? అత్రహి——

శ్లో. విత్తే. ప్రతిసంహృతే తు మనకృతీ క్రీడావినమ్రాననం
పశ్యంతి స్మితపల్లుగండఫలకం నార్యః పరీతోళిం గతాః,
య స్త్వోత్తానశయస్య మందిర బహిర్ద్వారే గళద్వాససో
వస్త్రం భీత తైలయంత్రి ముసలవ్యామోహాకృ న్మేహనమ్.

యావ దిమ ముద్బోధయామి. సఖే! గుర్వాచమనార్థం నదీతీర్థా వారణాయ భవా నుద్యమ్యతామ్.

(ఇతి కరేణ తం ఘట్టయతి. తతః పరివర్త్యోత్స్వప్నాయమానః కాసరః.)

కాసరః—అయి శరభ! చరణం తే భక్ష్యామి.

జం—(స్వగతమ్) అహో! శ్రోత్రియ పుత్రేణ ప్రబుధ్యమా నేన హారః స్మర్యతే. (ప్రకాశం) అయి సఖే! ప్రబోధసమయేమాస్తు శరభస్మ రణమ్.

కా——(ప్రబుధ్యద్రుతా వుద్వృజ్య వాసః పిధాయం) కిం సఖా మే జంబుకః?

జం——అహ మస్మి సఖే! కిముత్స్వప్నాయమా నేన భవతా శరభోద్దృష్టః?

కా——(సభయం, స్వగతం.) శరభచరణ పరిహారామర్షాత్కి మపి ను స్తోకహమ్. స కిలవిలలాప తత్కి మనేన శరభవృత్తాంతో విదిత స్స్యాత్ ?. భవతు పరిచ్ఛాదయే యాదృచ్ఛికం మేమరాచారం. (ప్రకాశం) అ స్త్యేతత్స్వప్న దశాయామ్.

జం——(విలోక్య) కాసర! కిమిద తవ లలాటే పటుఖండబంధనం?

కా—— (స్వగతమ్) ఇతః; పరం యామిక దృష్టముపి తైక దేశస్యచోరస్య సమావస్థోఽస్మి (ప్రకాశం, సఖేదం) వ్రణపట్టబంధః.

జం——కుతో లలాటే వ్రణమ్?

కా——(స్వగతమ్) ఏవ దాస్యాః పుత్రి: పాణినా నను త్పాట్య న ముంచతి. భవత్వేవం తావత్ (ప్రకాశం) సఖే! కోపవశా దుపాధ్యాయో లలాటే చరణేన మాం ప్రహృతవాన్.

(పరికించి చూచి) తిమ్మఁడా తెలియక కాసరుఁ డెట్లు నిద్రాపరవశుఁడై యున్నాఁడు. ఓరీ! నీ శిష్యము కాలిపోను! నా డాపత్తివలె పైకిలేపి కాళ్లు కలపరుఁడి కట్టుబట్టను నిద్రావశమున తలకిందుఁ బెట్టుకొని యుదయమైనను మేల్కొనలేదు. రాత్రి తెల్లవారు వరకును యలాబూష్టని తలంపుఁ జేయని హేతువున నిద్రపట్టక నింతకుముందే నిద్రించెఁగాఁబోలు! (నవ్వుచు)

చ॥ కను నిగుడించి సిగ్గున మొగంబును వంచుచు మాటికోరజూ
పున గని మందహాసమున • బుగ్గలు రంజిల వీక్షసేగుచన్
వనితలు ద్వారవేదిపయి • బట్ట తొలంగి పరుండియుండగా
న్గనుబయి కెత్తు కోఁకలి యఖండగు చుల్లనుజూతు రిచ్చనై!

(సమీపించి) ఈతని లేపెదను. సఖుఁడా! సఖుఁడా! కాసరుఁడా! గురువుగారి సంధ్యావందనమునకై నదీజలమును తీసికొని రావలయును. వేగ మేల్కొనుము. (చేతితోఁ దట్టుచు) ఈ ముండకొడుకు నాకు స్వర్గమును యలాబూష్టని కరప్పుమనుకొని నిద్రకండ్లతో బడితివంటి తన శిష్యమును నాకుఁ బెట్టి నొక్కెడు గదా! (అని యోసరిల్లును)

కాస:— (పలవరించుచు మేల్కొనుచున్నాఁడు) ఓ గాడిదా! నీ పాదములకు మ్రొక్కెదను తిన్నకుము.

జంబు:— (స్వగతము) ఆహా! శ్రోత్రియబ్రాహ్మణపుత్రుఁడు నిద్రనుండి లేచుచు హరిస్మరణముఁ జేయుచున్నాఁడు. బాగు! బాగు! (ప్రకాశముగా) మిత్రమా! ఉదయమున మేల్కొనుటతోడనే గాడిదను స్మరించుచున్నావేమి?

కాస:— (మేల్కొని కన్నులు నులుముకొనుచు బట్టకట్టుకొని) ఓహో! నా మిత్రుఁడగు జంబుకుఁడా?

జంబు:— ఔను! నేనే. స్వప్నమున నీకు గాడిద కనఁబడెనాయేమి?

కాస:— (భయముతో స్వగతము) అయ్యో! నేను గాడిదచే తన్నులుదిని యా కోపముతోడనే నిద్రించి, పలవరించితిని కాఁబోలు! రాత్రి జరిగిన వృత్తాంతమంతయు నీతనికిఁ దెలియలేదుగద? అగుగాక, ప్రమాదవశమున జరిగిన నా దురాచారమును గప్పిపుచ్చెదను. (ప్రకాశముగా) అగును. స్వప్నమందేమో జరిగినట్లు నేను గాంచితిని.

జంబు:— (చూచి) కాసరా! ఇదియేమి? నొసట కట్టుఁగట్టితివేమి?

కాస:— (స్వగతము) చోరీవస్తువులతోఁగూడ పట్టుబడిన దొంగయొక్క గతి నాకుఁ దటస్థమైనది. (ప్రకాశముగా) కణుపునకుఁ గట్టుగట్టితిని.

జంబు:— లలాటమున నేమికుఱుపు?

కాస:— (స్వగతము) ఈ లంజకొడుకు నాప్రాణములుతీయక విడుచునట్లు పడదు. అగుగాక (ప్రకాశముగా) గురువు నాపైఁగోపించి లలాటమునఁ దన్నెను. ఆ దెబ్బచేతఁ గుఱుపైనది.

జం—

శ్లో. న త్వం విద్యాగ్రహీతో
నాశుశ్రూషు ర్న మత్సరీ,
న కదాపి దురాచారః
కోప స్త్వయి కథం గురోః?

కా—(స్వగతమ్.) నేదానీం మే పలాయనం యుక్తం, తత్ ఏవం బ్రూయామ్.
(ప్రకాశం, సామర్షం.)

శ్లో. గురో ర్మయి న కోపోఽస్తి
లలాటే దృశ్యతే వ్రణః,
అతః ఖరపదాఘాతో
నిశ్చయో యది నిశ్చిను.

జం—(స్వగతం) సత్యమయం కాసర ఏవ; యతః ఖరపదప్రహార ముపాధ్యాయ శిరసి నిక్షిపతి. (ప్రకాశం) సఖే! కిం బహునా? సత్యం భణ.

కా—నాహ మలాబూస్తనీం కామయే, సైవ మాం [illegible].

జం—(విహస్య) కథ మసంబద్ధ మాలపితు ముపక్రాంతః? కామ యతాం నామ సా!, కిమనేన లలాటవ్రణస్య?

కా—కిం తవాపి గోప్య మస్తి? తర్హి శ్రూయతామ్. పూర్వేద్యు రహం క లలాబూస్తన్యా కృతసంకేతోఽస్మి. తతశ్చ—

శ్లో. సంకేతస్థల మాగతా నిశి నదీతీరే తమోమగ్నమే
సాఽయాసీ ద్రజకం విసృష్టకరభా స్వైషం గతా మద్గిరా,
తద్భ్రాంత్యాఽహమపి ప్రసీద లలనే! కస్మాన్న మాం జల్పసీ
త్యాశ్లిష్యం కరభం జఘాన సపదా ఘాతే మ మాసీద్వ్రణః

త మేవం సఖే! మమ దురాచారం నాన్యత్ర భవాన్ ప్రకాశయతు
(ఇతి. పాదయోః పతతి.)

జం—(ఉత్థాప్య) కాసర! బాఢం న ప్రకాశయిష్యామి; కింతు శుద్ధాచారస్య తవ పత్న్యా మపి రూపవత్యాం గృహిణ్యాం కథ మనురాగ ప్రవృత్తి రలాబూ స్తన్యామ్?

కా—త్వం భణ! కా నను రవిశ్వసతి గృహిణ్యామ్?

జంబు--

తే. గీ. చదువుఁ జక్క గ్రహింతువు – త్సావి కావు
నిరత శుశ్రూషుఁడవు ధర్మ – పరుఁడ వఖిల
శ్రమగుణవంతుఁడవు నిన్న – కారణముఁగ
గురువు కోపించి యీరీతిఁ – గొట్టులేల ?

కాప--(స్వగతముగ) నే నిపుడు పాఱిపోవుదమన్నను మంచిపని కాదు. (ప్రకాశముగా కోపముతో)

క. గురుఁ డలుఁగఁడుగద! నాపై
బరువగు కొఱుహొందు గానఁ – బడుఁగద! నొసటన్
ఖదమిల్లు తన్నె యని మది
గుఱిరించితివేని నమ్మ – కొను మింక నటులే.

జంబు--(స్వగతము) నిజముగా వీఁడు గాడిద పేరునకుఁ దగినవాఁడే గాడిదతన్ను గురువుపైఁ బెట్టుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) కాపరుఁడా ఇన్నిమాటలేల ? నిజము చెప్పుము.

కాప--జంబుకుఁడా! నేను దానిని గోరలేదు. ఆయిలాబూస్తనియే నన్ను రమ్మనినది.

జంబు--(నవ్వి స్వగతముగ) ఇదియేమి? అసందర్భప్రలాపము లాడుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) అది నిన్ను వరించి వచ్చుటకు లంగాటమున వ్రణమునకుఁ గారణమేమి ?

కాప--ఇఁక నీకడ రహస్యమేమున్నది? నిన్న రాత్రి యయిలాబూస్తనితో సంకేతముఁ గావించుకొంటిని పిదప.

శా. సంకేతంబగు నేటియొడ్డునఁ దమ – స్సంఘంబువన్ నాతి యా
వంకంజాకలి గాడిద న్యాసుక మ – ద్భ్రాంతిన్ జని న్వానితో
'నింక న్మచ్చటఁ దెల్ప వేల నను దే – వీ!' యంచు నేఁ గాడిదన్
శంకన్మాని కవుంగలింపఁ దడా – ల్నంటన్నె నామోముపై.

ఈ నాదురాచారమును నీ వెచ్చటను వెలిఁబుచ్చకుము. (అని పాదములపై బడును)

జంబు--కాపరా! లెమ్ము నే నితరులతోఁ జెప్పనులే. (లేవనీయును) కాపరాఁ నీవు పరిశుద్ధాచారుఁడవు గదా. నీకు రూపవతియగు భార్య యుండగా నీకీ బూఁసని పైబడి చచ్చుటేమి గ్రహచారము ?

కాప--చాలు! చాలు! నీకే చెప్పుము భార్యయొక్క పాతివ్రత్యమున విశ్వాసము లేనివానికి గతియేమి ?

జ — (సస్మితం) ఇద మపి మే కౌతుక స్థానమ్. (సశోకం) కుతస్తవ తస్యా మవిశ్వాసః ?

కా — (సక్రోధం) కిం తవ గృహిణ్యా మన్యగామిన్యా మపి భవతి విశ్వాసః

జం — కథ మియ మన్యగామినీతి జానాసి ?

కా — బహూని చిహ్నాని సన్తి, శృణు తావ దిద మేకమ్.

శ్లో. భార్యాం కశ్చనమాం ప్రతార్య గాఢభీతితాశంకమానే మయి
ప్రాప్తేజాతు గృహాంతరం నిశి మృషా విప్రోష్య సా జాతీ
లీనా క్వాపి నియమ్య దేవ మథ తామన్వేష్టు మేక రే
లగ్నో దీర్ఘ మృధు రుష్మఖ్రసుతరసః కస్యాపి కామధ్వజః.

జం — (విహస్య) కిం త్వయా కరలగ్న స్స ఏవ సముత్పాటితః

కా — నహి నహి. సముత్పాటితుం మయా యావ దారబ్ధం తావదేవ వజ్రదృఢేన ముష్టినా ఏవ కక్షః పరిహృత్యైవ నిష్క్రమ్య సః పురుషః పలాయాంచక్రే.

జ — తర్హి యుక్త మస్యా మవిశ్వాస ఇతి అతః పరం సఖే! కౌలాచార మేవ ప్రవిశ. యత స్తద్వైదికాచారోహీయతే తదాహు రాచార్యాః —

శ్లో. వైదికాచార విభ్రష్టః
కౌలాచారం సమాచరేత్,
కౌలాచారపరిభ్రష్టో
రౌరవం నరకం వ్రజేత్ ఇతి.

కా — (సకౌతుకం) సఖే! కిం త్వం తత్రోపవిష్టః ? యదేవం మంత్రయసే-

జ — న కేవల మహం గురు రపి నా వ్రకనానయమీ

కా — కథం పాషండ ఏ వావయో ర్గురుః ?

శ్లో. వేదిశౌతవిధి స్స్మృతి వ్యవహిత ష్షడ్దర్శనీ నీరసః
కర్మాణి శ్రుతిచోదితాని కురుతే కాలేషు యోగ్యైః క్రమైః
అన్యో నాస్తి భువి స్మృతో ద్విజ ఇతి వ్యాతన్వతా ప్రత్యయం
పాషండేన తు వక్రనాసయమినా సర్వే వయం వంచితాః.
(ఇతి రోదితి)

జం — కుత స్తే రుదితం ? న న్విదానీం కౌలమతం ప్రవేక్ష్యతోఽపి తవ స ఏవ గురుర్భవిష్యతీతి సంతోష్టవ్యం కదేహి ! నదీజల మాహాత్మ్య గురవే దేహి

జంబు—(స్వగతము) బాగు! బాగు! కథా సందర్భ మానందకరముగ నున్నది. (ప్రకాశముగా) ఏమిరా? నీభార్య యుత్తమస్త్రీ కాదా! ఆమెయందు నీ కవిశ్వాసమేల?

కాస—(కోపములో) నీభార్య మఱియొకనిచే విషయింపించుకొనుచున్నదని తెలిసిన నీకు దానిపై నెట్లుండును?

జంబు—అటులైన నీభార్య నెవ్వడైన విషయించుట నీకు దెలిసినదా!

కాస—అయ్యో! ధర్మసూత్రము. ఒకటియన నేల! అనేక నిదర్శనము లున్నవి. దీని యొక్క గాథ వినుము.

మ॥ వనుఁగన్గప్పి మదీయభార్య నొకఁడ—న్యాయంబుగా దెంగునం
చనుమానించి మృషాప్రయాణకుఁడనై—యా రాత్రికే వచ్చియిం
టను జేరంగని దీపమార్పెనది, యే డందాఁగెనో చూడ జే
తిని నాఁ కేశముఁ గొనతేమగల్లి పృథులా—దీర్ఘంబునౌ మొగ్గటన్

జంబు—బాగు! చేతికి దొరకగనే శిశ్నము పూడబెఱికి పారవయించితివా?

కాస—లేదు. అంతవరకు జరుగలేదు. ములవేసి తెంపబోవునంతలో వాఁడు వారొమ్ముపై నొక్క గ్రుద్దుగ్రుద్ది పారిపోయెను.

జంబు—ఇదియా వృత్తాంతము? అటులైన నీభార్య నమ్మదగినదికాదు. వైదిక భ్రష్టుడ వయితివి గాన నికముండి నీవు కౌలాచారము ననుసరింపుము. పెద్దలు కూడ నిట్లుపదేశించుచున్నారు.

తే. గీ. వైదికాచార మందు వి—భ్రష్టుడైన
వాఁడు కౌలమతమున జే—ర్పంగఁ దగును
తన్మతంబున భ్రష్టుడై—తనరు వాఁడు
రౌరవం బను నరకంబుఁ—జేరతగును.

కాస—(సంతోషములో) నాకుఁ జెప్పుచున్నావు, నీవందు జేరితివా!

జంబు—నేనే కాదు, మనగురువగు వక్రనాసుఁడుమియును.

కాస—ఓరీ! దొంగముండకొడుకు వక్రనాసుఁడుమి పొందుండాడా? •

ఆ. వె. శ్రోత్రవేత్త వేద—శాస్త్రముల్ చదివించు,
స్మృతులెఱుంగఁ గర్మ—తతి నొనర్చు
నిట్టి విప్రవరుఁడు శీల నొందు లేఁడన్న
దొంగవాడు సుమ్మ—భంగ అనె. • (అని ఏడ్చును)

జంబు—అపాత్రుఁడా! కౌలమతము జేరుటకు గూడ నతడే గురువగుచున్నందులకు సంతోషింపవలసియుండ, దుఃఖపడెదవేల? లెమ్ము. నదీజలముందెచ్చి గురునకొసంగుము.

కా—తథాస్తు. (ఇతి నిష్క్రాన్తః)

జం—అహో మపి గురో రగ్నిహోత్రహోమా దనంతరం శాస్త్రపాఠావసరం ప్రతీక్ష్య (ఇతి పందాంతరే స్థిత్వా, (శుత మభినీయ) కస్యేదం రుదిత మాకర్ణ్యతే! (పురతో ఽవలోక్య) సమీపాసన్నే గృహాభ్యంతరే దీర్ఘదంతః శ్వ చన రథ్యాకోణే నిషద్య పర్యంక బంధనివేశితబాహుశిఖాస్తరో రోదితి భవతు, ఉపసర్పామి (తతః ప్రవిశతి యథానిర్దిష్టో దీర్ఘదంతః)

దీర్ఘదంత—

శ్లో. తైలాభ్యంగన మలంభయం శుభతరై రంభోభి రస్నాపయ
సస్నేహాం శుకతుండకోటికుటిలాం తామైత్రి ర్న్యఖై రాలిఖం
ధూపై శ్శశ్వ దధూపయం సురభిలైః కాలారూత్థై రహ
యామేకా భృశ మాయతా మమ శిఖా త్తేతి హృత్తామతి.

జం—(ఉపసృత్య) అర్య! కే నేదలకృతం?

దీర్ఘ—కిం వత్సో జంభుకః? తర్హి శ్రూయతాం. వత్స! యజమాన స్యాగ్నిహోత్ర భపసకో జేదీపోపశమనఘుతతమనివితత్యకయా ద్వితీయపత్న్యాసహానిసీథే శయితావానస్మి.

జంబు—తతస్తః

దీ—తతశ్చ

శ్లో. దృష్ట్వాతంగృభమాగతం మయిభియాశయ్యాంవిహాయాచిరా
దూర్ధ్వజ్ఞా వుపవిష్టవ త్యవసనే గత్వా కుసూలాంతికం,
వక్త్రేణాఘుధియా బిడాలహతకో జగ్రాహ మే మేహనం
మ య్యానిందతి తత్ప్రికర్షతి దదాజ్ఞాతో ఽస్మి కోలాహలమ్.

జం—అయి మహాపాతకిన్! బిడాలహతక! త్వ మే వ్యాస్య శిఖాచ్ఛేదాయ విధినా సృష్టోఽసి? తత స్తతః

దీ—

శ్లో. తతశ్శిఖాం మే కుపిత శ్చకర్త
వేదీగతం స వ్యధితిం గృహీత్వా
అస్థా ఈదం సా మమ భాగ్యరేఖా
యదుజ్ఝితం మేహన మప్రలూనం.

జంబు—న కేవలం తవ, కింతు పురసుందరీజన కుచవసుందిరాణామ్,

కాస—అట్లే (అని విస్మయించును)

జంబు—నేనుగూడ గూండు హోమాదికర్మల నిర్వర్తించి, శాస్త్రపాఠము చెప్పు సమయము (బతిక్షీణించెద కొంత నడచి, వినుట నభినయించి) గో రోదనధ్వని యెవ్వరిదై యుండును? (ముందునకు జూచి ఓహో! గురుతుల్యుడగు దీర్ఘదంతుండీ వీధి యరుగుమూల గూర్చుండి కోయబడిన జుట్టును తొడపై బెట్టుకొని యేడ్చుచున్నాడు ఏమిది? కను గొందుగాక. (సమీపించును)

దీర్ఘదంతుడు—(ప్రవేశించి)

శా. తైలాభ్యంగన మాచరించి, పరిశు—ద్ధస్నానమును జేసియున్
లీలన్ బ్రేమముఁ గుల్కు—చల్కు—ముకు బో—ల్కిం—గల్గు నాగోళ్ళతో
కేలన్ దివ్యసుగంధధూపముల వి—క్షేపంబుచే నార్చునా
వ్రేలుం గ్రొమ్ముడికోసిపోయె సకటా! — ఛేదిల్లు నా ప్రాణముల్

జంబు—(సమీపించి) అయ్యవారూ! ఈ యాపత్తు నీ కెవరివలన దట్టస్థమైనది?

దీర్ఘ—నాయనా! జంబుకుడా! నీవేనా? వింటివా? యజమానియగు గదుకంతుని యగ్నిహోత్రగృహములో నొకమూల దీపపుగాంతినిగూడ కప్పివేయు దగిన కారుచీకటిలో నతని రెండవభార్యతో బరుండియుంటిని.

జంబు;—తరువాత

దీర్ఘ—మేము రసకందాయపు బట్టులోనుండగా నతడు నగరినుండి తిరిగివచ్చి రెండవ భార్యనుగూర్చి యనుమానించి, మేమున్న చోటికే వచ్చెను.

మ. అతం డా యగ్నిగృహంబుఁ జేరఁ గని భీ — తాత్ముండనై శయ్యపై
డి తదంతంబునగా బ్రెకింద మొలమొం — డిన్గాంతు కూర్చుండ నా
యతి మై వ్రేలెడు నా దుచుల్ల నెలుకా — యన్ భ్రాంతితోఁ జావుపి
ల్లి తటాల్బట్టఁగ నేను మొత్తోయువఁజె — ల్లెన్నా దుఃగూఢత్వమున్.

జంబు—ఓసి! ఉరుక్కమాలినపిల్లీ! నీవే యీమహాత్ముని సిగదఱుగుటకు ముఖ్యకారణముగా బ్రహ్మచే సృజింపబడితివి. తరువాత;

దీర్ఘ—

గీ. భగ్గుమని లేచి వేదిపై — స్వధితిఁ దీసి
కోమలంబైన నా జుట్టు — గోఱిగివైచె
సిది యిటుంచుము నా భాగ్య — మిది వయస్య
కోయ కుంచెను నా నా చుల్ల — కాయ సతిఁడు.

జంబు—అది నీ భాగ్యమనుట కంగీకరింపను- ఇంత పురసుందరీ త్రికోణముల మహా దృష్టమని చెప్పవచ్చును.

దీ—వత్స! యుక్త ముక్తం;

శ్లో. ప్రరోహతి శిఖాలూనా శాఖ నీవ దినేదినే,
న తు లూనాంతనుమతాం క్వాపి శేఫఃప్రరోహతి.

[నైపథ్యే]

భో భో పతితారః!

శ్లో. శ్రోతవ్యావ శ్శాస్త్రసిద్ధాంతపక్షాః
దుఃఖధ్వంసం గౌతమో మోక్ష మాహ,
అజ్ఞాన న్యాపాయ మేకే తదనే
స్వాత్మానందస్ఫూర్తిరి త్యామనంతి.

జంబు—ఆర్య! మన్యే వక్రనాసయతిః శాస్త్రాణి పాఠయతి. తత్ర గమిష్యామహం.

దీ—అహ మప్యాగమిష్యామి ప్రియసుహృదా సల్లప్య శిఖాచ్ఛేదదుఃఖ మపోహితుం. (ఇత్యుభౌ పరిక్రామతః)

జం—ఏష కిల—

శ్లో. ఫాలే వక్షసి దోర్యుగే చ ధవళం
భస్మత్రిపుండ్రం వహన్
కర్ణేదర్భపవిత్ర ముక్షవలయం
ధౌతాంబరాలంకృతః
పర్యంకే వికీర్ణపుస్తకగణః
పట్టాంశుకోద్భాసితః
శాస్త్రార్థం పఠతాం పురః కథయతి
శ్రీవక్రనాసో గురుః,

(తతః ప్రవిశతియథానిర్దిష్టోవక్ర నాసయతిః.)

వక్రనాసయతిః—
భో భో పతితాః —

శ్లో. శ్రోతవ్యా వ శ్శాస్త్రసిద్ధాంతపక్షాః
దుఃఖధ్వంసం గౌతమో మోక్ష మాహః
అజ్ఞాన స్యాపాయ మేకే తదన్యే
స్వాత్మానందస్ఫూర్తి రిత్యామనంతి.

దీర్ఘ—నిజము పలికితివి; నా శిష్యసనకే భంగము వాటిల్లినచో, హాయిగా పోయించుకొనుచున్న యూరిలోని యాడువాండ్ర భంగము లన్నియు ఘోటు ఘోటుమని పూజాపురస్కారములు లేక బూజుపట్టి పోవా? —దిగాక.

తే. గీ. గాజిగినను జుట్టు శాకిని — లేఁగుఁ బెరుఁగు
చుండునేగాసి మనుజుల — చుల్లకాయ
నతికివైచిన మజిల నె - న్నాళ్ళకైన
మొలచు టది యెక్కడైనను — కలదె సఖుఁడ.

(నేపథ్యమున)

విద్యార్థులారా!

చ. వినుడు సమస్తశాస్త్రముల — విశ్రుతపక్షతదీయఖండనల్
సునిశితబుద్ధి గౌతముఁడు — శోకవినష్టిని మోక్షమంచు వా
కొనియె నవిద్య వాయుటయు — కొందఱు మోక్షమటంచు బల్కి రా
త్మను ఘనమోదముంగనుట — మాత్రమయం మరుకొందఱిద్ధరన్.

జంబు—(విని) ఆర్యుడా! వక్రనాసగురువు పాఠములం జెప్పుచున్నాడు. నే నటకు బోయెదను.

దీర్ఘ— ప్రియమిత్రునితో జెప్పుకొని దుఃఖమార్పుకొనుటకు నేనుకూడ వత్తును

(ఉభయులు నిష్క్రమింతురు.)

జంబు—(ముందుజూచి) వీడు.

సీ. ఫాలవక్షస్థల - బాహులఁ దెల్లని భస్మత్రిపుండ్రములు — బాగ
దిద్ది। దక్షిణకర్ణాన - దర్భనిర్మిత పవిత్రం
బలంకృతిగ [illegible] ద్రమునుగఁ బెట్టి। బహువైన తన నితం - బస్థలం
బున నొక్క తెల్లపిధోవతిఁ దీర్చికట్టి। పురువిస్తృతము
లైన — భుజశిరస్సులయందు చక్కనిపట్టువ - స్త్రమును దాల్చి।

గీ. పుస్తకపుఁగట్టలను దన - ముందిడుకొని। చదువుచున్నట్టి తన
శిష్య - సంతతులకు। నెల్ల శాస్త్రార్థములను బోధించునతఁడు।
నీ సఖుండగు శ్రీ వక్ర - నాసగురుఁడు॥

వక్ర—(ప్రవేశించి) విద్యార్థులారా!

చ. వినుఁడు సమస్తశాస్త్రముల - విశ్రుతపక్షతదీయ ఖండనల్
సునిశితబుద్ధి గౌతముఁడు - శోకవినష్టిని మోక్షమంచు వా
కొనియె నవిద్య వాయుటయు — కొందఱు మోక్షమటంచుఁబల్కి రా
త్మను ఘనమోదముంగనుట — మాత్రమయం మరుకొందఱిద్ధరన్.

(స్వగతం) మమ తు మతమేతత్—

శ్లో. లోలాక్ష్యాః స్మయమానాయాః
గృహీత్వారుంధత్కరాంబుజాత్,
నీవీమోక్షాదృతే మోక్షో
నాన్యః కశ్చన విద్యతే.

అపి చ—

శ్లో. ఆఘ్రాతం మదిరాసుగంధి రుచిరం
గృహీత్వా ముఖాంభోరుహం
తస్యాః కించ నిశేయ మాశు గమితా
తైస్తై ర్విహారక్రమైః,
స్నాత్వా ప్రాత రథ స్వయం ప్రయతవ
త్కృత్వాఽగ్నిహోత్రాదికం
శిష్యా న్పాఠయతా మయా జగ దిదం
హంతేతి సంధీయతే.

వక్ర—కిం సర్వై రవధృత శ్శాస్త్రసిద్ధాంతః?
శిష్య—అవధృతశ్చ సోఽయం, మనుగృహీతాశ్చ వయం.
వక్ర—సర్వే గృహాణ్గత్వా పరిచింతనార్థం వివిక్తదేశ మాశ్రయంతు, కాపరస్తు నదీజలమానీయ వ్యగ్రహృదయో ఝుడితి నిష్క్రాంతః, న జానే తస్యహృదయవైయగ్ర్య కారణం సద్వృత్త శ్చేదిహ ప్రేషయితవ్య.
శిష్య—తథా. (ఇతి నిష్క్రాంతాః)
వక్ర—రేరే! హృదయ!

శ్లో. తా మప్రభాత మపభుజ్య సరోరుహాక్షీ
మక్షీణసౌఖ్యజలధా వసి గాఢమగ్నం,
అస్మిన్ దినేఽపి న భవిష్యతి కిం తథైవం?
రాత్రౌ కుతో వ్రజసి తాప మకాండ ఏవ?

(విమృశ్య) నాద్యాపి నర్మసఖో దీర్ఘదంతో జంబుక, ప్రియశిష్యో వాప్యాగత కేన. వాసల్లపిష్యన్ దినశేషం నేష్యామి?
జం—ఆర్య! దీర్ఘదంత! నిలూనశిఖం మస్తకం త్వా మనకుం ర్యాత్రథవతో వక్రనాసయమిన స్సమీప ముపసర్పామి

(తనలో నా మతమిది)

తే. గీ. చీరవిప్పుటకై నేను — చెంగులాగ
బెదరిమాచుచు నవ్వుచుఁ — బెనఁగులాడు
చుండ, గృధ్రీకరంబు నం — దుంటి కట్టు
చీర గుంజి వీడు టదె మోక్ష — సిద్ధినాకు.

మఱియు

సీ. మది గాపరీసుకై — మహితగృధ్రీము ఖాంభోజంబు సారెకు
మూరు కొనుచు — పల్చని రేక లో — పల బిగించిన
గుంజు చిన్ని చన్నవ నెదఁ — జేర్చి కొనుచు — బహు
సాంద్రనీలశ్రీ — ప్రసమావృతం బైన పూకును దని
వార — నాకుకొనుచు — క్రిందమీదను బడి — కేళిమం
చము జవ్వమని యూగఁగను దెంగు-లాడుకొనుచు

గీ. తెల్లవారిచి యుదయమ — త్కృతులఁ దీర్చి — యగ్ని క్రేలిచి
శిష్యవి — ద్యావబోధ — మాచరించెడి నా చేత — నఖలజగము
మోహపాశావబద్ధమై — పోలిచె నహహ!

(ప్రకాశముగా) అందఱకు శాస్త్రసిద్ధాంతము తెలిసినదా ?

శిష్యులు—తమ కటాక్షమువలన తెలిసినది.

వక్రి—అట్లైన చదివిన పాఠములను జింతఃజేయుటకై వివిక్తదేశములకుంబొండు కాసరుఁడు నదీజలముం దెచ్చియిచ్చి శీఘ్రగామ్యాన ముద్దైపోయి మరల నగపడ లేదు. మీకు గనపడినవో నిటుకుబంపుడు. అతని చిత్తవికారమునకు గారణ మరయ జాలకున్నాను.

శిష్యులు--చిత్తము. (అని నిష్క్రమింతురు)

వక్ర--ఓ హృదయమా!

తే. గీ. ఉదకమునకు నాఁడు లేచి యెల్ల — ముడిచి మంత్రోప్తిఁ
దృప్తికరముగ గృధ్రిని — దెంగి దెంగి
కానివేళల నిట్లు కం — గారు పడెదు
మఱల దొరకదా యీరాత్రి — మైథునంబు.

(ఆలోచించి) నా నర్మసఖుడు దీర్ఘదంతుడు గాని శిష్యుడగు జంబుకుడు దాని యింకను రాలేదు. ఎవరితో మాటాడి పగలు గడుపుదును.

జంబు--అర్యుడా! దీర్ఘదంతా! బోడిగుండునకు ముసుగువైచి గురుని సమీపించుము.

శి--శక్తై వానర ! (ఇత్యాహ్వయతి.)

వాన)--తీక్ష్ణదంత! పరిష్వజస్వమాం.

శి--(పరిష్వజతి.)

జం --గురో ! నమస్తే

వాన)--అభిమతేన యుజ్యస్వ

జం--ఆర్య ! గమకంఠశృతేన శిఖాచ్ఛేదే వ్యాకులమనా తీక్ష్ణదంతః

వాన)--కిమనేన వ్యాకులోఽసి,

శ్లో. అజ్ఞాత్వా వనితోపమంత్రణమవి
జ్ఞాయాంధకారే గతిం
భీమం యామికమ్ప్రపతార్య మహతీ
ర్భిత్తీరనుల్లంఘ్య చ,
అప్రాప్యాపి శిఖానికృంతనమనా
రుహ్యాధికం సాహసం
కః ప్రాప్నోతి పరస్త్రియా నిధువనం?
మార్గో విడానామయమ్.

శి--సత్యమేవేదం మయా తు మూఢేన వృథాచరితం,

జం--ప్రియసఖస్త్వమిదానీమార్యస్య,

వాన)--(తీక్ష్ణదంతస్యాకుంఠితమపాస్య శిరః కరేణ పరిమృశన్) అహో తీక్ష్ణదంత!

శ్లో. అధికపృథులనాసాకైతవాదగ్రభాగే
సతతమపి మహాంతం చర్మదండం దధానః
వితతపృథులరోమచ్ఛేదజశ్లక్ష్ణభావో
వృషణ ఇవ మదీయో వర్తతే మస్తకస్తే.

శి--అస్తు కో దోషః? భాగ్యమేవ సరిణతం మదీయమపమస్తకస్య భవదీయవృషణేన సామ్యగిరా. ఏవం--

శ్లో. ఘుసృణసలిలస్నానోపక్రాంతకుంకుమసౌరభ
వ్యతికరవతి స్వైరాంభోజచ్ఛదోదరసోదరే
శమనుభవితుం స్వస్వామిన్యాః ప్రవేష్టుమివాంతరం
మదనసదనప్రాంతే గృధ్న్యారతేషు విచేష్టితే.

దీ—(అట్లు చేయును)
శ్రీ—ఓహో! దీర్ఘదంతుడా? నన్ను గౌగలించుకొనవోయి.
దీ—(ఆలింగనము చేయును)
జంబు—గురువర్యా నమస్కారము.
శశ్రీ—అభీష్ట సిద్ధిరస్తు.
జంబు—దీర్ఘదంతుని చూచితిరా? గదుకంఠుడు తన జుట్టును కోసినందులకు మిగుల పరితాప పడుచున్నాడు
శశ్రీ—మిత్రమా! ఇంతమాత్రమునకే విచారపడుచుంటివా?

సీ. తెలియఁగావలయుఁ గాం— తల బిగ్గ చందంబు తేలు పాముల
కే—త్రిరుగవలయు — బంధింపవలె గస్తి— వాని కన్నుంగన
నిత్తైం గోడల — నెక్క-వలయు — నాశ్రయింపఁగవలె—నధిక
సాహసికతఁ గోయించుకొనవలెఁ — గ్రొమ్మ్డియును — జీర్ణింపఁ
గావలె — సెగసవాయిలతోడఁ దినిమోర్వవలెఁ జెప్పు — దెబ్బలైన
గీ॥ నేర్పులెన్నింటినో యిట్లు — నేర్వకుండ — సౌఖ్యతమముగఁ
బరసతి — సంగమంబు — దొరకుమన్నంత దొరకునా — హరుని
కైనఁ — దెలిఁగుకా యిది విటులకు —దీర్ఘదంత

దీర్ఘ—నీవన్నది నిజమే. బాలవిధవకు ప్రజాపతిని ప్రయోగించినతోడనే గర్భమై కలుల దాచలేక నే చేద్చుచున్నాడను. అంతకన్న వేరేమియూ లేదు.
జంబు—నిజముగా నీవిపుడాశ్యనకు బ్రియమిత్రుడవైతివి
శశ్రీ—(ముసుగుతీసి చేతితో తల దడవుచు) ఓయీ దీర్ఘదంతా!

తే. గీ. కచములను గోసివైచిన — గుడుసుశిరసు
ముందు నాశిక యను బొమ — మొడ్డఁదాల్చి
చెలువుఁడా! పెద్ద దగుట భాసిల్లుచుండెఁ
గమనైనట్టి నావట్టు — కాయు చాయ॥

దీర్ఘ—అగుగాక! నీవృషణములు నా శిరస్సును బోలియుండుటకన్న నక్కొఱకేమున్నది? దబ్బకాయగుత్తి వలె వ్రేలాడు నీవృషణము పవిత్రవస్తువు కదా! తగులుకొని యానందములఁ గ్రుంకినట్లు క్రుమ్ముటలో నీవు గడచింతివో! లేదో! కాని యిది,

చ॥ జలకను లాముచో సలిల — సంకలితాంతర కంపమానరీ
మళయుతహేమసద్మావళి — ముంగాలమై పొలుపారు పూవు ప్ర
క్కల నిటు పట్టు దొరుముసు — కాముర ఇంబు దాని పూకలో
వలకెటులైనఁ దూతెడు ను — పాయము నియ్యదిదూచుమిత్రమా

వక్ర—(సహర్షం) దీర్ఘదంత! క్వ పున రత్యాత్ర సులభం తవచాటుపాటవం?
తథాపి గృధ్రీపరిసంగేన స్మారితం శృణు పూర్వేద్యుర్నిశి వృత్తాంతం!

దీ—సఖే! వక్రనాసయమిన్! అవహితోఽస్మి.

వక్ర—

శ్లో. యావ ద్వామదృశం మదంసయుగళీన్యస్తోరురం భాయుగాం
ఖట్వాయా ముపవేశ్య కామసదనం తస్యా, లిహే దహ్యాయాః,
తావ న్మహ్యా మదా దిన ప్రముదితో ధూర్తాధిపత్యం సఖే
తన్మూత్రాంబుమహాభిషేకవిధినా దేవః ప్రశూనాయుధః

దీ--సత్యం ధూర్తాధిపత్యే భవానభిషిక్తః

జం--అయ మేవ జాయా త్యస్మద్గురు స్తృతీయపురుషార్థస్య పారమ్యమ్.

వక్రి--(సాపత్రపం) శృణు దీర్ఘదంత! శిఖాచ్ఛేద ఇతి కృత రోదనకళత్రయామి
శిల గాఢం రాజపరిగృహీతా మపి గృధ్రీం.

దీ--అస్త్వేతత్; ప్రకాశే సతి మహత్కష్ట మేష్య తీతి బిభేమి

జం--దీర్ఘదంత! కుతస్త్వం బిభేషి? శ్రోతవ్య మార్యవచనమ్,

వక్రి--తదిదానీమ్,

శ్లో. పశ్చాత్కంబళరజ్జుభి ర్మ్మమ భుజావాబధ్య లూనాత్వా శిఖాం
ఇంగాలేన ముఖం విలిప్య తిలకాం స్తత్రైవ కృత్వాఽసితాన్
పార్శ్వోద్ధూతపలాశచామరికరీ. సైకాతపత్రాన్వితం
మాంరథ్యాసు నృపః ప్రదర్శయతి చేత్స్యాన్మే తదా నిర్వృతిః

[ప్రవిశ్య కాసరః]

కా--భవత్యేవమ్!

(జంబుకదీర్ఘదంతౌ విహస్య) కాసర! కి ముచ్యతే?

వక్ర--మూర్ఖ! కి మర్థ?

కా--న కించి దస్త్యత్. స్వేనైవ కించి దాకుంచితం,

వక్రి--కాసర! కిం తత్కథయ?

కా--

శ్లో. 'భవ త్యేవం నచస్సఖ్యుః పాషండ ఇతి దేశికే'
పృచ్ఛేయుం రహసి ప్రాప్తేగురు మేవ బిభేమ్యహం?

ఇతి

వక్ర--(స్వగతమ్) త దేత త్కా సరస్య ప్రాదయపై యస్య కారణం (ప్రకాశం)
జంబుక! ప్రకటితా మే పాషండతా కిం కాసరాయ త్వయా?

వక్ర--(నవ్వి) నీవాక్యచాతుర్య మిట్టి విషయములం గాక మఱెక్కడ కానిగ్రీ
సంగమపరికంకచే గతిరాత్రివృత్తాంతము జ్ఞప్తికివచ్చినది. వినుము

దీర్ఘ--సంసిద్ధుండ నైతిని, చెప్పుము.

వక్ర--ప్రియురాలి తొడలను నా భుజముపైఁ బెట్టుకొని పంచముపైఁ గూర్చుండి భగమును తనివిదీర చూచుచుండగా మన్మథుడు సంతసించి ధూర్తాధిపత్యమున నన్ను బట్టాభిషిక్తుని జేసినన, నాసకియ మూత్రోదకము జర్రున నాశిరముపై కురియించినది.

దీ:-- నిజముగా ధూర్తరాజ్యాధిపత్యమును వహించితివి.

జంబు--గురువుకన్న కామపురుషార్థ పారవేత్త మఱియొకడు లేడనిచెప్ప వచ్చును.

వక్ర--(గర్వముతో, దీర్ఘదంతా! జుట్టు గొరిగించుకొన్నందులకే నీ వేడ్చుచున్నావు గాని, రాజుగారి లంజకే నేను రహస్యంగా తోక బెట్టుచున్నాడను, చూచితివా!

దీ-- హాయిగా! నీ యిష్టమువచ్చినట్లు విహరించుచున్నావని పొంగిపడుచుంటిని కాని, యీ సంగతి రాజునకు తెలిసినచో ముప్పు వాటిల్లునేమో అని భయపడుచున్నాడను.

జంబు--దీర్ఘదంతా! ఎందులకు? నీవు భయపడు టెందులకు గురువుగారి మాట వినవోయి!

వక్ర--అట్లు రాజునకు దెలిసినచో నాకు

తే. గీ. శిరసు గొరిగించి చేతులు - విఱిచికట్టి
బొగ్గుమసి పూసి సున్నపు - బొట్లుపెట్టి
యీడ్చి, వీధులఁ ద్రిప్పించె - నేని తేఁ
యుగ్మలిని దెంగు తప్పున - గొప్పశిక్ష.

కాసరుడు--(ప్రవేశించి) అటులే కావలయును. అటులే కావలయును.
(జంబుక, దీర్ఘదంతులు నవ్వి) కాసరా! యేమనుచున్నాడవు?

వక్ర---మూర్ఖుడా! యేమంటివి?

కాస---ఏమియులేదు, నేనేదో మనస్సులో నాలోచించుకొనుచు పలికితిని:

వక్ర--కాసరా! ఏమది?

కాస---నా మిత్రుండు జంబుకుడు మన గురువు పాండుడని చెప్పెను. ఆమాట రహస్యముగా గురువునే యడిగెదను. నా కేమి భయమా! అట్లడుగ దున్న మీరుపాడిన "శిరసు గొరిగించి" పద్యము ప్రకారము చేయవచ్చునని అంగీకరించితిని.

వక్ర---(స్వగతముగా) అదియే యూతని హృదయ వికారమునకు గారణము. (ప్రకాశముగా) వత్స! జంబుకా! నేను పాండుడనని కాసరునితో చెప్పితివా!

జం— నహి నహి.

శ్లో. త్వయి వైదిక మూర్ధన్యే
కో వా పాషండతాం వదేత్ ।
న హి సంభావ్యతే జాతు
శీతతా జాతవేదసి.

కా—(శ్రుత్వా సక్రోధం) రేరే గురుద్రోహిన్! జంబుక! వసుంధసేయ! మాం ప్రతి పాషండ ఏవ నా గురు రిత్యుక్త్వా సంప్రతి విప్రతీం కథయసి తదహ మక్షకుమారస్యేవ శిరో హనుమా న్నిష్పీడయామి తే వృషణమ్,
(ఇత్యంతరీయ మాక్షిపతి)

కీ— కాపర! మాకుప్య,

జంబు—(విహస్య)

శ్లో. భార్యాం యథ న్నివ సరో భవతా గృహీతం
నిష్పీడనాయ మద ధ్వజ ముద్ధృతాగ్రం
వ్యామోచయేయ మహ మప్యథునాఽండకోశం
ముష్టిం నిపాత్య తవ వక్షసి సవ్రజకల్పమ్.

కా—(సభయలజ్జ ముపసృత్య, స్వగతం) కథ మావిష్కృతాఽనేన భార్యా జారిణీతి? తదయం మయా న కోపయితవ్యః యదాహుః—' మర్మజ్ఞం న ప్రకోపయే" దితి, (ప్రకాశ) సఖే! జంబుక క్షమస్వ మే దుశ్శక్తం, మా ప్రకాశయ పున రస్మల్లలాటవ్రణనిమిత్త చరితం.

కీ—(స్వగతం) కిం తద్భవితు మర్హతి? అస్తు ప్రతారయామి కాపరం. (ప్రకాశంగా) కాపర! తదహం జనామి,

గా—సలజ్జం జంబుక మాఖు మహేష్వ కథ మస్మై కథితం దివాస్వాపసురాగ నిమిత్తం కరథచరణఘాత మలాబూస్తన్యాః?

(సర్వేఽపహసంతి కాపరస్తు సలజ్జస్తిష్ఠతి)

వక్ర—క్రోధ మాకోస్య జంబుక! శ్రోత్రియపుత్రి శుభాచార శ్చ తైతావంతం కాలం శిష్యత్వేన గాసరో మయా గృహీత; సంప్రతి సభార్యస్యాస్య వృత్తాంతశ్రవణేన పౌమ్లడమంద ప్రవేశాక్షమిం పరిత్యజేయం.

గా—గురు రేవ మాహ? ఇతి రోదితు మారభతే?

జం—ఉత్థాయ సఖే, రోదనేనాలం, వ్యాఖ్యాతా మరకాథద్వయ మితి గురుం ప్రణమ

జంబు—లేదు. లేదు.

తే. గీ. ధరణి వైదికలోకమూ — ర్ధన్యు నిన్ను
నెవఁడు పాషండుఁడనని వ — చింపఁగలఁడు
భయదజాజ్వల్యమానాగ్ని — చయమునందు
శైత్యభావంబు నూహించు — జడుఁడు కలఁడె?

కాస—(కోపముతో) ఓరీ! గురుద్రోహీ! లంజకొడకా! ఇంతకుముందే మన గురువు పాషండుఁడని చెప్పి యిపుడు తప్పుకొనుచున్నావా! చూడు. ఆంజనేయుఁడు దశముఖుని మెడ నులిమినట్లు నీ వృషణములం బిసికి వైచెదను. (గుడ్డనూడఁదీయును)

దీర్ఘ—కాసరా! కోపింపకుము.

జంబు—వట్టకాయ వదలెదవా? చచ్చెదవా? వెనుక చెప్పెదో.

ఉ. ఇంపుగ నీదు భార్యను ర — మించెడు జారుని మేఢ్రదండమున్
దెంపఁగఁజూచు నిన్నతఁడు — దిమ్మని ద్రొమ్మున గ్రుద్దిపోవు నా
పెంపుననాడు బీజముల — పీడక గట్టిగనొక్క దేని నిం
జంపెద వట్టకాయ విడు — మా! యమలోకము నీకు దగ్గఱెన్.

కాస—(భయలజ్జలతో తొలఁగి తనలో) వీఁడు నాభార్య ఱంకుఁబోతని యింత తెలివితోఁ జెప్పలేదుగదా! వీనికి కోపము గల్గింపరాదు. తన గుట్టెఱిఁగిన వానితోఁ గలహింపరాదను పెద్దలమాట వ్యర్థము కాదు. (ప్రకాశముగా) మిత్రమా! క్షమింపుము. ఎఱుఁగక చేసితిని మొగముపై గాయము మాట మాత్రము వెల్లడింపకుము.

దీర్ఘ—(స్వగతము) ఈవృత్తాంత మేమై యుండునో! అయినను వీని నూఁది చూచెదను, (ప్రకాశముగా) కాసరా! అదంతయు నేనెఱుంగుదును లెమ్ము.

కాస—జంబుకా! నన్ను గాడిదతన్నిన యీ యుదంతమంతయు తులాబూస్తని నీతనితోఁ జెప్పినదా యేమి? . . . /.

(అందఱు నవ్వుదురు. కాసరుఁడు సిగ్గుచే దల వంచుకొనును.)

వక్ర—(క్రోధమును దెచ్చుకొని) జంబుకా! యోగ్యుఁడనియుఁ శ్రోత్రియుఁ డనియుఁ గాసరుని శిష్యునిగాఁ జేర్చుకొంటిని. ఇప్పుఁ డీతనియొక్కయు నీతని భార్యయొక్కయు చరిత్ర తెలిసినది. పాషండమతమునఁ జేరఁదగిన యీతని నిఁక విసర్జించెదను.

కాస—(ఏడ్చును)

జంబు—ఏడువకుము. ఈ రెండపరాధములను క్షమింపుమని గురువునకు మ్రొక్కుము

కా—ఇతః పరం త్వద్వచనం నాతిలంఘే. శపామి చ మమ పరమప్రేమాస్పదాభ్యా
దలాబూస్తనీ స్తనాభ్యామత్యాయ తాభ్యాం గురు ర్మాం యథా పరి
గ్రహిష్యతి తథా యతిష్యే (ఇత్యుక్త్వా గురుం ప్రణమతి)
వక్ర—వత్స! ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ! ఇతఃపరం పాప డో భవ! న మర్ష యేఽహం.
ఏవం చే న్నిర్భయం యభస్వ దలాబూస్తనీత్వయా.

జంబు—ప్రవేక్ష్య త్యయం పాపండతాం.
కా—(సహర్ష ముత్థాయ గురోః తిష్ఠతి)
వక్ర—జంబుక! కః పునరస్య భార్యాం యభ్నాతి?
జంబు—కో వా న జానే.
వక్ర—యాకిలి—

శ్లో॥ భిత్త్యేలావృతహేమచందనతరుం
దేవేన కౌతూహలాత్
ఉత్కీర్ణేన మనోభవేన తరుణీ
యూనాం గృహీతుం మనః.

దీ—సఖే! నాహమ స్యాస్యా జారం జానామి కిం త్వహమేకదా నిశీథే—

శ్లో॥ ఆరో ప్యాంక మిమా ముంరోజకలశా
వాలింగ్య రోమాంచితా
వాజిఘ్ర న్వదనారవింద మనఘే
బింబాధరాస్వాదనమ్.

కా—(సక్రోధమ్) కిం త్వమేవ మే భార్యాజారః? తతః శిఖాం తే పాత్రిల్లుం
భామి (ఇతి కరాభ్యాం మస్తకం గృహీత్వా సవిస్మితం కేనాస్య నవ
మేవ కృతా శిఖా?

దీ—కాసర! కృతం విచారేణ అపరాధవా నథ స్తిష్ఠతి.
జం—(సభ్రూభంగం) కాసర! మాస్త్వితః పరిభ్రూతి తవ స్వపరదారవివేకః,
వక్ర—సఖే! దీర్ఘదంత! రక్షితవా న్యసి కాసరం దుస్సహా వైదికాచార క్లేమహాంధ
కారకూపపతనాత్। ఉపభుంక్ష్వ నిస్సపత్న మస్య గృహిణీం భవిష్యం
త్యస్యాపి కతం యువతయో గృహిణ్య.

కాస- ఇది మొదలు నీ యాజ్ఞను నీపాదసాక్షిగ నాకు పరమ ప్రేమాస్పదములై
ప్రేలాడుచుండు అలాబూస్తని స్తనములసాక్షిగ మీఁదను, గురుఁడు నన్ననుగ్ర
హించునటులఁ జేయుము. (గురునకు నమస్కరించును)

వక్ర- వత్సా! లెమ్ము.

తే. గీ. ఇంక నాదయఁ గోరితి - వేని పరమ
పూజ్యపాషండమతమును - బూను మింక
నిర్భయత నా యలాబూస్త - నీ భగంబు
నిచ్చవచ్చినగతి విష - యింప వచ్చు.

జం- గురువర్యా! పాషండమతము సంగీకరించును. ఈతని గటాక్షింపుము.

కాస-(సంతోషముతో లేచి గురునిప్రక్క నిలువఁబడును.)

వక్ర-జంబుకా! నీని భార్యను దెంగిన వాఁడెవఁడు?

జంబు-ఎవ్వఁడో నే నెఱుఁగను.

వక్ర- కాని యది మిక్కిలి చక్కనిచిన్నది.

తే. గీ. లతనుఁజేలనవవల్లిక - లల్లుకొనిన
పసిడిచందనపుఁదీవె - వలపుఁ దుఱించి
పడుచువారల హృదయము - ల్బలిమిఁబట్ట
కోరి నిర్మింపఁ బోలు నీ - కోమలాంగి

దీర్ఘ- నేనుగూడ మామూలుగా దాని విషయించు విటు నెఱుంగను. కాని నే నొక
నాఁటి నడురేయి

తే. గీ. వలిదచనుదోయి పులక పు - ష్పములఁబూయఁ
గాఁగిటంగ్రుచ్చి కలికి నం - కమునఁజేర్చి
మోముదామరపూవును - మూరుకొనుచు
నధరపానంబుఁ జేసితి - నాసతీర.

కాస- (కోపముతో) నాభార్యకు రసుఁగఱవు నీవేనా? చూతును, నీ జుట్టును గోసె
దను (తలఁడదిమి) ఇదేమి! క్రొత్తగా బోడిగుండు చేయించితివే!

దీర్ఘ- కాసరా! విచారింపకుము. అపరాధము జేసినవాఁడు క్రిందనేయున్నాఁడు
లెమ్ము.

జంబు-(బోసుమడితో) కాసరా! ఇది మొదలు నీకు స్వపరదార విభేద
మక్కరలేదు.

వక్ర- సఖుఁడా! దీర్ఘదంతా! దిక్కుమాలిన వయిదికాచార బంధమునుండి వీని నుద్ధ
రించితిని. నీచిత్తమువచ్చినట్లు నిర్భయముగ నీతని భార్యను కొట్టుకొనుము
కాసరునకు గూడ నిక వేలకొలది లంజలు దొరకుదురు.

కాళి–(స్వగతం) ఏకైవ షూమాల మలాబూస్తనీ. (ప్రకాశం) సంత ఇతుమాచారం నానుష్ఠుర్వ్యందే.

జంబు–గురుం వినా కే పున రన్యే సంతః

కాళి–(సహాసం) సఖే! వక్రనాసయుష్మాకం ? త్వద్వచనస్య పారితోషికవస్తు ప్రదా నకలేప్ప భవ త్వాగం మమ సమాకుంచిత పంచాగుళీ క్షేపః (ఇతి శిరసి పాతయతి)

జంబు–(విహస్య) దీర్ఘదంత! సహా కుంచితపంచాగుళీపాతధ్వని రేవ మే గురో శ్శిరసి కాసరపాషండకృత ప్రవేశకల్యాణ వ్యాదఘోష ఇవ.

వక్ర—(సానందం) సఖే! భవత్కృతతో౽గుం పంచా గుళీ ప్రయోగః.

శ్లో. వీక్ష్యోపరితమధ్యే
భావచ్యుతి మాశు మే జిత స్స్వ మితి,
గృధాశ్రిత కృతం హి మార్ధి
స్మరయతి పంచాంగుళీ క్షేపం.

కా–జంబుక! సత్యవచనశో౽సి.

వక్ర—వత్స! కాసర! కిం మాం పాషండం మన్యసే?

కా—(సవినయం) కీదృశస్తర్హి భవాన్!

వక్ర—వత్స! శుద్ధాచారో౽స్మి. స్వమతకీర్త్యా వయిదికమత ప్రవిష్టాను పాషండా ఇతి విదాంకుర్వంతు. తావతా కానోహానిః? పశ్య!

శ్లో. స గ్వా గ చ్ఛ్య యోషితో హృద్యం మాసం
శక్యం భోక్తుం నామ యావ ద్వ్యపేక్షిమ్,
శక్తిః తూజ్యా శాంభవీ జీవితా న్న
సౌఖ్యం భూమా స్వర్గలోకాత్తుభూరి

కా—కుత స్తర్హి వయిదిక మతానుష్ఠానం?

వక్రి—జనావజ్ఞానాయ, కదేత దంధపరంపరయా జకద వయిదికాచారద్వేషి,

కా—అనుగృహీతో౽స్మి

వక్రి—వత్స! అద్యైవ శుక్రివారేత్సృహీన్యా సహా దీక్షాం ప్రవిశ,

కా—కస్యోపదేశేన!

వక్రి—మత్కల్పస్య దీర్ఘదంతస్య.

కా—కుత ఏకం!

కాప—(స్వగతము) నా ప్రాణమున కలాబూస్తని యుక్తితె చాలును. (ప్రకాశముగా) సత్పురుషు లీయాచారమును హర్షింతురా ?

జంబు—గురువకంటె సత్పురుషుఁడైన లంజకొడు కెవ్వడు ?

దీర్ఘ—(సంతోషముతో, వక్రి)నాసా ! నీ వచనచాతుర్యమునకు బహుమతిగా నీ మొట్టికాయను గ్రహింపుము. (మొట్టును)

జంబు—(నవ్వి) దీర్ఘదంతా ! నీ మొట్టికాయధ్వని నవని పాషండమత ప్రవేశ మహోత్సవమునకై మంగళ ధ్వని యైనది

వక్రి—(ఆనందముతో) నీ మొట్టికాయ,

తే. గీ. నాతి యుపరతి సలుపుచో — నాసిఁ గాను
జలము వేగమె జిల జిల — జారిపోవ
నోడిపోతివి ఛీ ! యని హుంకరించి
తరుణి మొత్తిన దిప్పుడు — తలఁపుఁ దెచ్చె

కాప—జంబుకా ! నీవు నిజమే చెప్పితివి.

వక్రి—నేను పాషండుడని తలచుచున్నాడవా ?

కాప—(వినయముతో) తమ రెట్టివారో తెలియకున్నది.

వక్రి—నేను పరిశుద్ధాచారము గలవాడను. తమ మత ప్రకారము శుద్ధవిధవలు నన్ను పాషండు డనుకొందురుగాక. అంతమాత్రమున నేమియు హానిలేదు.

సీ. వరుసహావియు లేక — వాంఛ గల్గిన యెల్ల [illegible]ామినీమణుల దే—
గంగవచ్చు ! కడుపు పట్టినయంత — కల్లు మాంసంబును
మెక్కి—తందనము లఁ — ద్రొక్క—వచ్చు ! స్నానసంధ్యాజప — క్రి
యములెల్లను కప్పతుల్యంబుగా దిగఁ — ద్రుంచవచ్చు ! జగ
దేకమాతనా — శాంభవీ దేవిని నారాధనము జేసి — యలరవచ్చు

గీ. కోరుకొన్నట్టి సకల—మనోరథముల ననుభవింపంగవచ్చు
నీ — యతులమతము — నందుఁ జేరిన స్వర్గపురా.— సందమెల్ల !
భూతలము నందె మనఁమికి — బొందవచ్చు

కాప—అటులైన నీకీ వైదికమతానుష్టానము లెందుకు ?

వక్రి—అంధపరంపరగా కాలనుతముతో ద్వేషించుజనులను మోహపెట్టుటకు.

కాప—మహాప్రసాదము. ధన్యుడ నైతిని.

వక్రి—నేడు శుక్రవారము గనుక భార్యతో దీక్షయందు బ్రవేశింపుము

కాప—ఎవరి యుపదేశమున ?

వక్రి—నాతో సమానుడగు దీర్ఘదంతుని యుపదేశమున

కాప—ఎందుచేత ?

వక్ర—శృణు తావత్! అస్మిన్ హ్యాచారక్రమే శిష్యేణ గురవే గృహిణీ దేయా న కేవలం సా, భగినీతనయా ప్రభృతయశ్చ తదనేన చారేణ ప్రథమం గృహీతా తవ గృహిణీ.

కా—ఆర్య దీర్ఘదంత! తర్హి గచ్ఛావః

దీర్ఘ—వక్రనాస! గమిష్యామి కీర్తిం మయి స్థాపయతు భవాన్ (ఇతి ద్వావపి నిష్క్రాంతౌ).

కలి—వత్స! జంబుక! సంప్రతి వసంతోత్సవ కౌతుకి దేవస్య కాకణ్య నాథస్య లక్ష్మీపతేః తద్దర్శనాయ సమేష్యతి గృధ్రి తత్ర గచ్ఛావః

జం—తర్హి మే కర మవలంబ్య పాదుకాద్వయ మిద మధిరుహ్యతాం.

కలి—(తథా కృత్వా కథం పశ్చిమద్వారపథ మవతీర్ణో భగవాన్ హరిః! యస్య శ్రూయతే వహ్నియంత్రతాత్కార; (ఇత్యుభౌ పరిక్రామతః)

జం—అత్రైవ హరినామావళీ ర్గాయద్భి ర్భాగవతపరిజనై స్సహాస్మిన్ స్థూలకాయో నామ మస్కరీ నమస్కరోతి భగవంతం కైటభాంతకం. కిం చ—

శ్లో. విమలవసనావకుంఠిత
ముండితశిరసః ప్రరూఢపులకాంగ్యః
హరినామ బాలవిధవా
భాగవతాన్ గాయతో ఽనుగాయంతి.

కలి—పశ్య! జంబుక!

శ్లో. సంబాధం విధవానాం
ప్రవిష్టవా నేష తరుణభాగవతః
భుజకూర్పర భాగాభ్యాం
పరిమృశతి పార్శ్వస్థయో స్తనౌ వధ్వోః

కథ మత్రైవ త్వత్సుహృదః కాసరస్య ప్రేమభూమి రలాబూస్తనీ!

జం—సుముఖికాలతికయా దేవదర్శనాయ.

వక్రి–అట్లనుగరాదా ! మా యాచారక్రమము నందు ముందుగా శిష్యుడు తనభార్యను గురువునకు సమర్పించుకొనవలయును. ఒక్కటేనే గాదు. గురు సంతుష్టి చే సమర్థతఁ గలిగి శేపనముగలవాడై కోరిన యెడల నక్కచెల్లెండ్రను కుమార్తెలను కూడ నొప్పగింపవలెను. కనుక ముందుగా నీ భార్యను విమర్శించి యున్న పాత్రతమి దండే గనుక నీతని యుపదేశమును గ్రహింపుము.

కాప–ఆర్యుఁడా! దీర్ఘదంతా! మనము పోవుదము రమ్ము.

దీర్ఘ–వక్రినాసా! వెళ్ళుచున్నాను. నాయందు దయ యుంచఁగోరెదను.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

వక్రి–వత్సా! జంబుక! కారుణ్యనాథుని వసంతోత్సవము జరుగుచున్నది. కావునఁ గృద్రి తప్పక రాఁగలదు. దానిని చూచుటకై మనముకూడ పోవుదము రమ్ము.

జంబు–సరే! నా చేయిఁ బట్టుకొని సావుకోళ్ళను దొడుగుకొనుఁడు.

వక్రి–(అప్రకారముగాఁ గొడుగుకొని) అగ్ని యంత్రోరాత్కారము వినఁబడు చున్నది. భగవానుఁ డిప్పుడే పశ్చిమద్వారమున వేంచేసెను.

(ఇద్దరు నడచు చున్నారు.)

జంబు–ఇదిగో! యిచ్చట హరికీర్తనలఁ బాడు భాగవతులతో స్థూలకాయుఁడను సన్యాసి కైటభమర్దనునికి నమస్కరించుచున్నాఁడు. నా తెరియు సృష్టి విచిత్ర మేమోగాని, సన్యాసుల కిట్టే పిడిరాళ్ళవంటి బాలవితంతువలె తటస్థ పడుదురు. గురువర్యా.

తే. గీ. తలను ముసుఁగ గొంతిగించి – చలువసైను
ముసుఁగు వైచిన విథవలు – పులక లొప్ప
భజనఁ జేయుచున్న యా – భాగవతులఁ
గలసి పాడు చున్నారు – కాంచినావె!

వక్రి–జంబుకా! చూడు.

తే. గీ. బాలవిధవతో నల్ల – భాగవతుఁడు
చేరి కుచములఁ దనదు – మోచేతితోడ
నెఱుఁగ నట్లుగ నొక్కుచు – నెట్లు పొంగి
పడుచుఁ బోవుచు నున్నాఁడో – వానిఁ జూడు॥

ఓహో! నీ మిత్రుడు కాసగుని శ్రీమద్భూమి ఉగు సలాబూస్తని యిచ్చటనే యున్నడే!

జంబు–దేవదర్శనమునకై బరుగెత్తు చున్నది. అబ్బా! దీని చన్నులు కోయ బస్తాల వలె నెట్లు మోసికొని పోవుచున్నదో! (నవ్వుచు)

శ్లో. అస్మాక స్తనౌ ప్రలంబౌ
గతిర్వి రుద్ధ ఇతి జానాసి తుదరః,
తే అపి తాడయత స్మ
వనచరరోర్ధో న యుక్త ఇతి.

వక్రి-
శ్లో. ఉత్సంగ మారుహ్య విశాస్వముష్యాః
వక్షోరుహాభ్యా మధికాయతాభ్యాం,
ఆచ్ఛాద్య రాత్రిం నిజ ముత్సహేత
శీతం విజేతుం న తు తే సమర్థః.

జ బు-(విహస్య) స్థూలకాయో నామ యతి రలాబూస్తనీ మర్దనాతి, న, పున శ్శాసరః

శ్లో. అత ఏవార్య పశ్యామి
వేధసం న సుమేధసం.
యేన తౌ యోజితౌ న ద్వౌ
భేరీ స్త్రీ దుందుభిః పుమాన్.

వక్రి-యద్యేవం యోజితౌ తర్హి--
శ్లో. వీరాయితాత్యయదశాసు వశాయితాయా
వక్షః స్వకీయ మమునా యతినా త్యమహ్వాః.
ఏతస్య కుక్షి మభితః కుచయో ర్ద్వయీకం
పృష్ఠార్పితా మనసుహో౽నుకరోతి గోళం.

జం-(విహస్య ఇన్యతో దర్శయిత్వా) ఏతా హాసేవాసరం ప్రతీక్షంతే హరిణాక్ష్యః

వక్రి-వత్స! భవతా సాధు సాఫల్య మనాయి మే వచన ద్వంద్వం. యతః--

శ్లో. పశ్చాల్లంబితనీలవేణితిలకాః
పాణిక్వణన్నూపురా
స్సంవ్యానాంతరనూపిత స్తంభరా
స్తాంబూలరక్తాధరాః,
రేఖాచంద్రిరుచాపరివృతసనా
మాలా మృదా శ్వేతయా

తే. గీ. చనులు వ్రేలాడ పడుచు నీ – యుని కతమున
ముందునకుఁ బోవు మోకాళ్ళు – పొడువఁ జొచ్చె
ననుసరించిన వారల – నాఁకఁ గూడ
దగుచుఁ జన్నులు మోకాళ్ళ – నదుముచుండె.

వక్రి)–

తే. గీ. చలిదినములందు కేల ను – త్సంగ మందుఁ
జేర్చి శయనించి దీని వ – క్షోరుహములఁ
గప్పుకొన నద్రివోయుఁ – గాన రునికఁ
జేర వెఱచును గటంపు – శీతబాధ.

జం·బు–(నవ్వి) శెబాస్! కాసటన కేమి గాని, స్థూలకాయుఁ డను సన్యాసి యీయమలా చూస్తినీకిఁ దగి యుండును

తే. గీ. భేరివలె నున్న దీనాభి, – వీడు దుందు
భిని విడంబించు దీనితో – వీనిఁ గూర్చి
కన్యకముగఁ జేసెఁ గావున – నబ్జయోని
యవశ లెవశ యటంచు నే – నాత్మ నెంతు.

వక్రి)–

చ. హితమతి బ్రహ్మ యీతనికి – నీసతికిం జతఁ గూర్చి యున్నచో
నతని యురమ్ము నందుఁ బుసు – పాయితలీలల దీని చన్నులా
యుతగతి రెండు ప్రక్కలకు – నావఁగ మూపుల రెండుకోణముల
న్నితనుగ మోయు గిత్తకర – ణిం దలపించును గాదె జంబుకా.

జంబు–(నవ్వి, వేళ్ళోకచోఁ జూపుచు) ఈ కురంగాక్షులు హరిసేవావసరములకై తమక పడుచున్నారు.

వక్రి)–శెభాస్! కన్నులున్నందులకు నేఁటికి సాఫల్యము కలిగినది. వేలన?

సీ. దూమెఱుంగులు వెట్టి – దువ్వివైచిన కీలుజడపిఱుందులు పైన –
బడినటింప – తోలకాఁడు పైఁటనం – చుల నుండి కాన్పించు
చన్దోయి కనులకు – విన్దొనర్ప–లలితంపుటడుగుఁద – మ్ములఁ
గీలునఱచిన యందెలచప్పుడా – నందమొసగ పశ్ర్ధరా
గచ్ఛాయ – లనంగఁదాంబూలికారాగంబు పెదవిపై–రంజిలంగ
గీ. స్వేతమృణ్మయ మైన జా – బిల్లి రేఖ – నొసట వెలయఁగఁ

దృశ్యంతే పురతోఽత్ర తాండవద్భిర్
రామానుజీయాంగనాః

(సవిమర్శమ్)

శ్లో. న ధే స్వే రమయతి నిత్య ము వ్యత్యస్తాః
తద్భ్రా)న్యపి ఘటయంతి బాధ మేతాః.

జ –(విహస్య) కిం తావ దేవ ? అథి తర్హి శూ)యతామ్.

శ్లో. జామాతృశ్వశురపత్న్యమాతులాదీన్
స్వచ్ఛందం పున రపి గంతు మర్థయంతే.

శా)–అ తరే స్త్రైతాం కి మన్యా అపి శృంగారణ్యః ?

జం–భవతు దదృశ్యతాం పురస్తా దార్యేణ. ఏతే ఖలు.

శ్లో. శిష్యా లక్ష్మణ దేశికస్య సిదమ్యుత్పుండ్ర స్ఫురన్మూర్తయః
సీమాచిహ్నముహోపలా ఇవ బక వ్యామూర్తవిట్పం కయః
పాణిస్థనాజవ్యహాతశ్రిమజలా భాషాప్రిబ ధోర్త్రిభిః
పాత్రిత్య్మ క్తవిరోధ మేవ పరమం సంరావణం కుర్వతే.

శశ–జన్మస్థలా స్యైతాని జగప్ప్రితారణవిద్యాయాః యతః

శ్లో. గంతవ్య దేశగమనావధి పేడికాయాం
పాథేయ మంథ మపనీత మితో హరంతః
భోక్తుం కియ త్పధి తిరస్కరిణీం వితత్య
ధూమం పచామ ఇతి శుష్కతృణై స్సృజంతి.

కథ మత్రైవ మధ్వాచార్యమతాను వర్తినోఽపి పద్ధాః జటిపుటా స్తిష్ఠంతి !
ఏతే ఖల.

శ్లో. ఏకాదశీతి పితు రాబ్ధిక ముత్సృజంతి
ద్వాదశ్యసౌ తదు రితి హ్యపి గృహ్ణంతి.
దేవే నివేద్య చ విహాయ చ కర్మ పిత్ర్యం
స్వాత్మ్యా కృత్యం నిశి రజస్వలయా బ తాన్నమ్.

జం–అవ్యాదృశ్యాః పున రేషాం ప్రికాగః తథాహి.

శ్లో. పూతా భవేతి గురుణా
దత్తం నిజపాదతీర్థ మేతస్యై
ఇత్యన్యపురుషభుక్తా
గృహిణీం గృహ్ణంతి నిశ్శంకమ్.

గటుక ♦ మిసిమి దవర! విడుగో! చూడుము రామా! కు ♦ జే
య యువతు! లేగు దెంగెదరు విటులు కొ ♦ క్కుఱెక్కి బల్మిగ॥
(విటులతో)

చ॥ దినదినమున్ ప్రభాతమున నెడ ♦ దెంగుచునున్నను దూటీంటిం
గనలి హలాందులం గలసి ♦ కాముకులై రమియింత్రు తూర్ణతన్

జంబు—(నవ్వి) ఓహో! అంతయే చెప్పితిరా?

వినుమిక మూను గల్గుని గ ♦ నిత్యపిశా గదు వేడుకొందు రో
వీఁగొల దీర యథాసుఖము ♦ పేర్మిని దెంగుటంచు వైష్ణవుల్

శాస్త్రి—వైష్ణవ స్త్రీలకంటెఁ బ్రపంచమున శృంగారవతు లెవ్వరు?

జంబు—అగుఁ గాక! ఈ మందు జూచితిరా?

మ॥ బకముల్ వైచిన రెట్టచారికలచే ♦ భాసిల్లు సర్వోశిలా
శగలంబుల్ ప్రతిరోపు పట్టులుగ స్వ ♦ చ్ఛస్నిగ్ధనామావళీ
వినసన్మూర్తులు తాళవృంతధరులై ♦ స్వేదాంబువుల్ వాసి కు
త్తుకవీర్లన్ ద్రవిడోక్తి నార్చెడివదే ♦ తుంగధ్వనిన్ బ్రొద్దునన్

శాస్త్రి—జగద్వంద్యవిద్యకీ వైష్ణవులు జన్మభూములు.

ఉ॥ చేరఁ దలంచు పోటునకుఁ ♦ జేరెదు వంతకుఁ జాలు సన్నమున్
గూరలు మాటఁ గట్టుకొని ♦ కొంత ప్రయాణముఁ జేసి దారిలో
చీరము సుఖులోఁ దడిపిఁ ♦ జేసెద మంచు వచించి యీగా దగా
కోరులు నిప్పుఁ జేసి పొగ ♦ గుప్పుఁ జూపుదు రెల్ల వారికిన్॥

ఓహో! మధ్వాచార్యమతస్థులు వ్యాపారిపంతుళ్ళు దోచి నొగ్గి నిలుచుండి యున్నవారు వీరు.

చ॥ వారిదినమంచుఁ దండ్రికిడు ♦ నాబ్దికముల్ ద్విజయింత్రు, ద్వాదశీ
వ్రతమపుణకాల మిది ♦ స్వల్పతమం బని వేకువన్ భుజిం
తురు, కడునుం గ లట్టి యువ ♦ తుల్ బచరించెడి, వంటకంబుచే
గురుపితృదేవతార్చనముఁ ♦ గూడ చిరించి భుజింత్రు మాధ్వులుల్॥

జంబు—ఈ మధ్వమతస్థుల యాచారమే వేఱు.

తే॥ గీ॥ పావనిబిత్తైతి పడుచు శ్రీ ♦ పాదతీర్థ
మిచ్చి గురుఁ డాజ్ఞ యొసఁగివ, ♦ నెంత మంది
విటులు విషయించి విడిచిన ♦ వెలఁది యైన
సంగ్రహించును పతి దాని ♦ కంత మాని॥

వక్రి—కథ మేతా యా యువతయో౽పి సంఘీభవంతి దేవ దర్శనాయ?

శ్లో. గండాభోగప్రతిఫలనటత్స్వర్ణ తాటంకభూషా
మల్లీ దామగ్రథితకబరీసౌరభా కాంతిమార్గాః
కుంభ్యాంతర్నిహిత చభ ? కంకణ క్షోదగాత్ర్యో
భాగ్యప్రాప్తా ఇవ మృగ్య గజాంభాంతి కర్ణాటనార్యః

(స్మృతో విలోక్య) అత్రి) కథ మద్వైతమతానుసారిణో౽పి విద్వాంసః లోకాన్ కర్త్రి మిమం సేవ తే?

జం—ఆర్య! లోకవిరుద్ధ మిద మద్వైతమతం నామ.

యత—

శ్లో. నానుష్ఠాపయతి శ్రుతి స్మృతివిధీ
నారాధయ త్యచ్యుతమ్
శంభుం వా న నిమజ్జయ త్యపి సత్ప
త్స్వన్యేషు తీర్థేష్వపి
సత్యం బ్రహ్మ జగ న్మృషేతి వదనే
కుర్వా ద్యచః కేవలం
ప్రాయః పాతయతి ద్విజాన్ కలివశా
దద్వైతవిద్యాశ్రమః.

వక్రి—యుక్త ముక్తం భవతా?

శ్లో. కర్త్రద్ధత్తే న విధీ న్నిఃశ్వరఫలా
వి త్యర్థితుం నేచ్ఛతి
శ్రీశం శంభు మపి స్పృహాం పకరణే
కాసిద్ధ సిద్ధా? ఇతి,
సంకల్పో భవబంధ హేతు రితి న
స్నాన త్యేవ తీర్థేష్వహం
కర్తా నేతి వదన్ కరో త్యపి హితా
న్యద్వైతవాదీ బుధః

జం—(కతిచి త్పదాని గత్వా) అత్రి) హి కైరిక జనమధ్యే తిష్ఠతి విష్ణుమిత్రి
ఆర్య! ధన్యో౽యం.

శ్లో. ప్రతిసాన్ని యో వేదశాస్త్రి వ్యధీతే
నిత్యం యజ్ఞా నాచర న్నాతిథేయః,

వశి— ఈ మధ్య స్త్రీలందఱు గుంపుఁ గూడి దేశసేవకై పోవు చున్నారు. చూడు—

సీ॥ ముద్దులొల్కెడి చెక్కు ♦ టద్దాలమీఁద కెంపులతమ్మి కెం
జాయ ♦ లలముకొనఁగ। కురులఁగూర్చిన కుంద ♦ కుసుగుం
పు దండల నెత్తావి వీధుల ♦ నింపి వెనె జిలుఁగుంబయ్యెదల
సం♦దులమండి నిక్కుచుమాచుకట్రతిదో ♦ బూచులాడిపడుచు
దనపుగర్వ♦భావరహాస్యాలవాల్జూఫుగతులును ♦ వ్యక్తపఱుప
గీ॥ గుంకుమక్షోదభాస్వర ♦ కోమలాంగు? లఖిలవిటలోక నైజ
భా♦గ్యావతారు లనఁగ నల్లదె యా దెస ♦ నరుగుదెంచు
నవ్యసౌందర్యవతులు క ♦ ర్ణాటసతులు॥

(వేఱొకదెసఁ జూచి) ఓహోహో! అద్వైతమతావలంబు లగు మహానుభావులు లోకానుగ్రహార్థమై భగవంతుని సేవించు చున్నారు.

జంబు— ఆర్యా! అద్వైతమతము కేవలము లోకవిరుద్ధమైనది సుమా! ఏలన—

మ॥ స్మృతివేదోదితసత్క్రియాదుల ననుష్ఠింపండు సద్భక్తి మై
మతిపూర్వంబుగ సంస్మరింపఁడు రమానాథున్ స్నానదా
నతఁ బుణ్యంబుల నాచరింపఁడు జగన్నబ్రహ్మసత్త్యంచు సం
తతవాదంబుల మోసగించుఁ గదు, స♦ద్వైతుండు లోకంబునన్॥

వశి— నిక్కముగాఁ బలికితివి. అది నిజమే.

సీ॥ నిష్కర్మసిద్ధి ని♦ ర్నిద్రముక్తియు టంచు విశ్వసింపఁడు వేద ♦ వి
హితవిధులు నానావ్రతంబులు ♦ నస్వర్గంబు లటంచు నర్చ
సేయఁడు హరి ♦ హరులను నిద్ర భవబంధమునకు హే♦తు వ
టంచు సంకల్పమాచరింపఁడు తీ ♦ ర్థాదిసేవ సిద్ధసాధ్యాది
కం ♦ సిద్ధ♦వర్ణనమున నేమి కార్యం బని ♦ యూసడించు
గీ॥ కర్తయును భోక్తయును నేను ♦ కానటంచుఁ జెనఁటి కార్యము
లెల్లను ♦ జేయుచుండు జగతి సకలలోక ♦ విజ్ఞానధనము
దొంగిలించుట కద్వైతి ♦ దొంగగాఁడె?

జంబు— (కొంత నడచి) అప్పుడనే వైదిక జనమధ్యమున విశ్వామిత్రుం డున్నాఁడు ఆర్యా! ఇతఁడు ధన్యుఁడు.

తే॥ గీ॥ వేకువ స్నానమాడు వి ♦ వేకయుతుఁడు
నతిథిపూజలఁ బచరించు ♦ నాహితాగ్ని

శిష్యః—(సామర్షం) కిముచ్యతే వైదిక జనపక్షపాతినా భవతా? శ్రీయుత కౌశిక ఏవ. కిల విద్వద్విమిత్రో విష్ణుమిత్రః.

శ్లో. స్నాతి ద్విశ్శర దోన వేద నిగమం
శాస్త్రేషు మూఢః క్రితుం
దంభార్థం కృతవాన్ ప్రహర్తుమతిథీన్
ద్వారే నిధత్తేఽంగనాం.
కుంత స్యాస్య కిమస్తి శిష్యజనతా!
కాంతోఽస్తు దాంతో స్త్వయం
పత్నీ తు వ్యభిచారిణీతి విదితా
సర్వైర్యథా తే స్తుతిః.

గం—(పత్రయుం స్వగతం) కథం విష్ణుమిత్రోఽప్యనాయాపదం మూర్ఖకల చూడామణే రస్య శిష్యాపగురోః? హంత! హంత!

శ్లో. దర్శయంతి సతో దోషాం
శ్రావయంతి న్యసతో గుణాన్,
అనాయాయాః ప్రభావేన
ప్రాజ్ఞా అపి మహాత్మసు.

(ప్రకాశం) ఆర్య! లోకవాదో మయాఽనుస్మృతః, పరమార్థతస్తు త్వదుక్తవిధ ఏవ విష్ణుమిత్రః.

(తతః ప్రవిశతి శిష్యైః విష్ణుమిత్రః)

విష్ణుమిత్రః— వత్స! వినయనిధే! కుత్రభాత మద్య కిం వ పుస్తకం. యతః—

శ్లో. లబ్ధా హి భగవత్సేవా
ప్రాణినాం పాపహారిణీ.
మహాన్తో బహవో దృష్టాః
పుణ్యాశ్చ కులదేవతాః

అపి చ—

శ్లో. యేద్యశ్యం తేఽత్ర పురుషా
స్సర్వే తే హరిమూర్తయః,

శిష్యులకు వన్నెడి విద్యఁ — జెప్పు చుండు
విష్ణుమిత్రుఁడు శాంతిప — వృద్ధయుతుఁడు.

భట్రా— ఏమి వాగుచున్నావు? వైదికపక్షపాతమున చట్టింటివి. కాని విష్ణుమిత్రుఁడు విద్వదమిత్రుఁ డని చెప్పకతీఱదు. ఏనియోగ్యత నే నెఱుఁగనిది కాదు.

సీ. వరవేదసంహితల్ — శాస్త్ర్యములు వైదిక తర్కాది శాస్త్ర
వ — ద్ధతుల మెుద్దు యేడాది కినుమాలు — తెలమీన్నానము
జేయునిఁక యజ్ఞమును బడా — యికినోర్చె! పతిధి పభ్యాగతి —
నావలంగొట్టియునుప గుమ్మమున న — ద్దాంగిమంచు! ఫల
మేమి శాంతిదాంతుల వీని పెండ్లాము ధిక్కారించిబసి — ధ బ్రిద్ధి

గీ. పైన గంగెద్దువలె శాల్వ — వైచి తిరుగుఁ గాని తుంటకు
శిష్యుఁడో — కృపుడును లేఁడు! బట్టువలెసల్వ నీపోత్రి — పార
మెల్ల! విష్ణుమిత్రుః యెడఁ జూడ — విఫలహాను.

రాజు— (భయముతో, తనలో) మూర్ఖులమాదాదుణి యగు వక్రకాస కార్భాభ్యసకుఁ బరమపవిత్రుఁడు గూడ ననూయాస్థానమే కాబోలు! అక్కటా! అనూయాప్రభావ మెట్టిది!

తే. గీ. తేప దోషంబుల వెదకి — లెక్కసేయు
మంచిగుణము గ్రహింపక — మఱుఁగుఁ బఱచు
ధర ననూయాపిశాచంబుఁ — దగులకొన్న
ప్రాజ్ఞుండైనను సజ్జన — పరికరము.

(ప్రకాశముగా) ఆర్యుఁడా! లోకవాద మనుసరించి యటులంటిని, కాఁ యథార్థముగా ఓఁడు నీ పని నల్లు పట్టి బదుద్దాయి ము దకొడుకే!

(విష్ణుమిత్రుఁడు, శిష్యుఁడు, ప్రవేశింతురు.)

విష్ణు— వత్సా! వినయనిధీ! మన కీ దినము పవిత్రమైనది ఏ లన ?

క. దురితాపహారకం బగు
పరమాత్ముని సేవ దొరకె — బహుపుణ్యజనో
త్కరముల దర్శన మయ్యెను
పరసాధ్వీమణులఁ జూచు — భాగ్యము కలిగెన్.

శిష్యుఁడు—

క. ఈరచ్చఁ గలమహాత్ములు
నారాయణమూర్తిరు ల... నం దగు నిఁక నీ

లక్ష్మీమారాధయ ఏవైతా
లక్ష్యంతే యాశ్చ యోషితః.

వినయనిధి— విదితవేదితవ్యా స్తత్రభవంత ఏవ జానంతి న పున రస్యే.

విష్ణుమిత్ర— వత్స! దూరే వశిష్ఠాసనమునిర్దృశ్యతే. త మతి కర్మ్యత యుక్త మస్మాభి గ్గృహం ప్రతి నివర్తితుం.

యతః కిల—

శ్లో. అధిగతవేదశ్రౌత స్మృతి ర్వ్యాఖ్యాతా చ శాస్త్రాణామ్
యజ్వా శమదముశాలి వైదిక చూడామణి ర్భవతి.

వినయనిధి— ఏవమ్మాతయా తత్రభవతా నస్మి న్ననుసంధానం వస్తుతస్తు.

శ్లో. విద్యామద ఇవ తనువార్
విగ్రహవా నివ నరః పిశునభావః
సాకార ఇవామర్ష
స్స భవతి భువి వశిష్ఠాసమునిః.

విష్ణుమిత్ర— భవతేత్యం; క్వ పున స్సంభవంతి సర్వేగుణా
(ఇత్యుభౌ పరిక్రామతః.)

జంబు— ఆర్య! భవతం పశ్య న్నాస్తీదతి పశిష్ఠ్యప విష్ణుమిత్రః.

వశి— వత్స! న ముంచతి కిం వైధవేయః? ఇతి పరాఙ్ముఖ స్తిష్ఠతి.

విష్ణు— (ఉపసృత్య) భగవన్! వశిష్ఠాసమునే! విష్ణుమిత్ర ఏవ త్వాం ప్రణమతి.

వశి— (పరావృత్య ఝడితి పాదు కాభ్యాం మవరుహ్య) మహాభాగ! మాస్మై వం చతుర్ముఖోఽపి భవతః ప్రణామా దుద్విజతే, కిం పున ర్మానుషః?

విష్ణుమిత్ర— (అపవార్య) వినయనిధే! అపి శ్రుత మస్య వచనం?

విన— బహిస్స్పృద మేవం, అంత స్తమః ర్షజః ప్రజ్వలనం.

వశి— విష్ణుమిత్ర.

శ్లో. విద్వా నితి వినయీతి
క్రతుమా నితి కీర్తిమా నితి చ,
ఇహ జగతి విష్ణుమిత్రా
దిత్యేవం న శృణోమి చైతస్మిన్.

(అపవార్య) వత్స! జంబుక! తుమ్యతు దుర్జన ఇతి న్యాయేనభుతే ఒస్మిన్నుణోలోపః కృతః

విన— (అపవార్య) విష్ణుమిత్రముఖా త్వాం వినా ఇతరం న శృణోమీతి హృద యం స్యాత్.

నారీతిలకము లెల్లరు
శ్రీరామమూర్తు లనఁగఁ — జెల్లునవత్సా

వి:యనిధి—సమస్తమును దెలిసిన తమంతటి వారల కది యొప్పును గాని యన్యుల కేమి తెలియును.

విష్ణు—వత్సా! ఇటఁ గొంతదూరమున వక్రినాసయమి యున్నాఁడు. పెద్దమనుష్యుఁ డగు నతనిం జూడకుండఁ బోవ జనదు. ఇతఁడు వేదవేత్త. శాస్త్రముల కుపదేష్ట. యాగకర్త, శమదమాదియుక్తుఁడు, వైదిక చూడామణి, ఇతని దర్శనము పావనము గదా!

విన—సర్వపశులు గానఁ దా మట్లు సెల విచ్చితిరి, కాని

తే. గీ. తనువుఁ దాల్చిన పిద్యామ — దం బనంగ
బరిణమించిన పిశునభా — వం బనంగ
నవతరించిన గాధకో — పాగ్ని యనఁగ
వక్రినాసుఁడు వెలుఁగొందు — వసుధ యందు.

విష్ణు—అగుఁగాక! ఇన్ని గుణములు నొక్కనియం దెట్లుండును?

(ఇద్దరు నడచు చున్నారు)

జంబు—అబ్బా! నిన్నుఁ జూచి విష్ణుమిత్రుఁ డిటకు వచ్చుచున్నాఁడు.

వక్రి—అబ్బా! ఈల జకోడుకు సెగరోగమువలెఁ బట్టుకొని వదల నట్లున్నాఁడు
(వెనుకకు దిరుగును.)

విష్ణు—వక్రి నమస్స్వామిన్? విష్ణుమిత్రుఁడు నమస్కరించు చున్నాఁడు

వక్రి—(తిరిగి త్వరగా చెప్పులను విడిచి) మహాభాగా! ఎంతమాటఁ భగవానుఁడగు బ్రహ్మదేవుఁడే తన నమస్కారము స్వీకరిపఁజాలఁడు. నే నెంత?

విష్ణు—(అపవారించి) వినయనిధీ! వింటివా యాతని వచనము.

విన—ఇది పైమాట లోపల కోపాగ్ని మండుచునే యున్నది.

వక్రి—విష్ణుమిత్రా!

తే. గీ. పండితుం డని వినియెక — మండనుఁ డని . . .
క్రతుకరుం డని సత్కీర్తి — కాముఁ డనుచు
విష్ణుమిత్రుఁడు జగతిపైఁ — బేరుఁ గాంచె
ననుచు వచ్చ టచ్చుటఁ బ్రీతి — వినినవాఁడ?

(అపవారించి) జంబుకా! దుర్జనుఁడు సంతోషించు గాక. యేను న్యాయముచే యీవిధవయం దిట్టి గుణారోపము చేసితిని.

విన—(అపవారించి) తనకంటె నితరుఁ డెవ్వఁడు లేఁ డని విష్ణుమిత్రుఁ డనఁ దగునని యాతని హృదయమై యుండును.

విష్ణు——తత్రభవా నేవ మహా, మమ త్వదం వ్యవసితార్థవచనం మా వచ
ముక్త్వా యథాగతో భగవా న్వాసుదేవ స్తస్య భగవతో వశిష్ఠసయ
మితి నామాంతరమ్.

వశి——(అపవార్య) జంబుక! మమ సర్వతో దేవతాభావమేతి సూచనా చ
వచన మిదం దాంభికస్య. (ప్రకాశం) విష్ణుమిత్ర స్మృత్య దర్శితే కి మిద
మాశ్చర్యమ్?

విష్ణు——అనుజానీహి మాం కుటుంబగమనాయ.

వశి——(స్వగతం) కిం మా మాపృచ్ఛ్య భవా నాగతవాన్ గచ్ఛేతి వయా
వక్తుం? (ప్రకాశం) పరిష్కారోతు భగవా నావసథ మను ప్రవేశేన.

విష్ణు, శిష్య—— (నిష్క్రాంతౌ)

వశి——జంబుక! నివృత్తం దురితమ్ అన్యతో గచ్ఛామః

జం——యుక్త మిద మార్యస్య వచన; మద్యైవ సన్నిపాతో గృహీదర్శన
ప్రతీక్షాః

(ఇత్యుభౌ పరిక్రామతః)

వశి——మహదిదం సంబాధం.

యతికిల——

శ్లో. పౌరలోకే మిథశ్లేష
సంశ్లిష్టాపాదమ స్తకే
నాలం కామినీ కరా త్సృష్టుం
తుంగస్తనాస్తాన్ వధూజనాన్.

తజ్జంబుక! మా ముత్తరతో నిష్క్రమ్య గమయ.

జం——(తథా కృత్వా పార్శ్వతో దృష్ట్వా) ఆర్య! పశ్య.

శ్లో. సంబాధేఽత్ర పురస్సరైక విధహాహాస్త్రాగ్రయాదృచ్ఛిక
స్పర్శోత్థితేన విజృంభణేన శతధా విచ్ఛిద్య కౌపీనకం,
నిష్క్రాంతే మదనధ్వజే బహిః రసా నావతిష్ఠే నైష్టికో
వర్ణీ ధావతి.

వశి——(పశ్య న్విహస్య.)

చోర ఏష ఇతి తం రుంధంతి రాజ్ఞో భటాః

జం——అకాండధావన మత్ర భావ్యతే. అపి చేద మాశ్చర్యం.

శ్లో. భీత స్యాత్యుద్ధృతే
నాస్య ముసలే నేవ శేఫసా,

విష్ణు—తమ రట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు. కాని యుత్సవముతో మాకేదగుపట్టి యీ భగవానునకు వక్రివాసయమి యను నామాంతరము కలదని నేను తలంచు చుంటిని.

వక్రి—(అపహరించి) జంబుకా! ఈ కంతటను దేవతాభావన కలదని తలంచు ఒక్కై యీబడాయితో తుకొడుకుకిటు ప్రేలుచున్నాడు. (ప్రకాశముగా) విష్ణుమిత్రా! నీవు తత్వదర్శి వగుటయం దాశ్చర్యమేమి?

విష్ణు—సెలవొసంగుఁడు. ఇంటికిఁ బోవుదను.

వక్రి—(స్వగతము) ఇన్నడిని యిక్కడకు వచ్చితివా. పొమ్మని నేనఁ జెప్పుటకు? (ప్రకాశముగా) శీఘ్రముగా గృహము నలంకరింపుము.

(విష్ణు, శిష్యునితో నిష్క్రమించును.)

వక్రి—జంబుకా! పాపము పరిహారమైనది. మఠమునకు పోటికిఁ బోవుదము రమ్ము.

జంబు—చక్కగా సెలవిచ్చితిరి. కైలాసపన్ని పాతము గృధ్రదర్శన మహోత్సవము కంతరాయము గదా?

(ఇద్దఱు నడచుచున్నారు.)

వక్రి—అబ్బ! నూతనముగఁ దయారైన పశుమేధగను వలె జనసంఘాతము బిగువుగ నున్నది! ఇక్కడ చూడు.

తే. గీ. మనుజు లన్యోన్య మాపాద — మస్తకంబు
గ్రిక్కిఱిసి యుంటచేఁగాని — కీల మెత్తి
తన్ను నొక్కఁడి యువతుల — దన్నుఁగవను
బొడువఁ జాలక లోలోనఁ బొగులుఁ జొచ్చె,

కావున జంబుకా! చేయిఁబట్టుకొని నన్ను ముందునకుఁ దీసికొనిపొమ్ము.

జంబు—(అట్లుచేసి) ఆర్యా! అటుచూడుము.

మ. జనసంఘంబునఁ బోపుచో యతికి వి ♦ శ్వస్త్రీకరస్పర్శచే
ఘనదండం బిఁక గోఁచి ఁజించుకొని నా - కా. స్తంభముం బోలలె
చిన నట్టిట్లుల పాఱిపోవు నడుగో - సిగ్గంది సన్యాసి

వక్రి—(చూచి నవ్వి)

— — — — యరా
తనఁజోరుండని రాజకింకరు లిదే — దండింత్రు పోకుండఁగన్.

జంబు—అసమయమునఁ బరుగెత్తుట బాధకరమైనది. ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము.

ఆ. వె. విసరుజాయి గురును — విధమున రోఁకలి
బండ కరణి నిక్కి — యుండు వీని

నివార్యమాణా స్తిష్ఠంతి
పురతో రాజకింకరాః

వక్రి- అత్ర కిల నక్తం శభుంభుంకాభాగేషు శిఖకుటి గోర్ధ్వపుండ్రధారీ నిజాగ్రనిబద్ధైక క్షుద్రఘంటికేవ బకకంఠవాళ ద్రాఘీయసా శృగాజినతఃయకిరీటే నాధిష్ఠితమూర్ధా కటిగ్రథితకింకిణీ కాశ్రేణి మేఖలో హాస్త ద్వయా గుళీసంఘటిత ఘటఘటాయిత వారుఖండయుగళద్వయో ఝులం ఝులాయిత పంజీ చరణవిన్యాసో నాసికోస్థ భృకుటీదర్శనకృతబాలక సంత్రాసో హరిదాసో నామ తురీయవర్ణ జన్మా పరిపతతి.

జం-

శ్లో. పశ్చాత్కటీతటనివేశితపాణియుగ్మ
ముత్తానయన్ముఖ మపావృతదంతపఙ్క్తిః,
విస్రస్తబంధనశిఖాగ్ర మలోకకానా
మగ్రేసరోఽయ మవలోకయతే ద్విజన్మా.

వక్రి- అయం చ హాస్యకారీ నామ విప్రవటుకస్య పాశ్చాత్యపరిధానకచ్ఛేరాల కృకలాసం నిక్షిప్య జంబుండలాం కృకలాసోఽయ మంకుశాంతర ఇతి విడంబయతి. (విహస్య)

శ్లో. కృకలాసః క్వేతి భయా
త్సంభ్రాంతః భ్రమతి స్పృష్టవస్త్రయుగః
విప్రజనమధ్యవర్తీ
విప్రుతలుఠ న్మైహనాండకోశోఽయమ్.

శ్లో. నమయంతీ ముఖోన్నస్య
వీక్ష్య శేఫో మృగీదృశః,
ముఖ మున్నమయ త్యేత
త్తా విలోక్య ముహుర్ముహుః.

వక్రి- జంబుక! దేవస్య పురస్తా న్నటతీ ర్వారమృగాక్షీ రవే క్షమణాః కిర మగ్గవిధ్మాపకసా యా యువానసాంద్రదుర్భవంతి. తెస్పహా మేక నే త్వస్మా న స్యైవ మాం కిమ్యతే జనః తదవ్య సాంప్రసర్పావః

మొడ్డ రాజభటుల • కడ్డమై యుండచే
నతసిఁ జేర వెరతు • రహాహా భటులు.

నట- ఇచ్చటఁ జూచితివా? ముఖము, కంఠము, భుజములు, భుజాంతరములు మున్నగు భాగము లందు వంకరటింకరగ నామములం బెట్టి, చిఱుగజ్జెల దండలఁ గూర్చిన నగ్రభాగముఁ గలిగి కొంగ మెడవలె మిగులఁ బొడవైన లేడిచర్మపుంగిరీటము నాదట ధరించి, కటిస్థలిని గజ్జియల త్రాడు గట్టి, చిటితాళమును హస్తమునం బట్టి, ఛటచ్ఛట ధ్వనులఁ జేయుచు, ఘల్లుఘల్లున సముంజీరచరణవిన్యాసముం జేయుచు, ముక్కు, నోరు, బొమలు, వికటముగాఁ ద్రిప్పుచు, పండ్లఁ గన బరచుచు, వెర్రిపాటలఁ బాడుచు, పిల్లలకు భయకంపముల గల్గించు సాతానిహరిదాసు పరువెత్తు చున్నాడు.

జంబు- బాగు! బాగు! వీఁ డెవడు

తే. గీ. పిఱుఁదులకుఁ జేతు లానించి – శిరము నెత్తి
జోల్లు గార్చుచు నికిలించి – జుట్టు పిలక
క్రిందవ్రేలాడ ఛాందసా – గ్రేసరుండు
కాంచు చున్నాఁడు వెఱ్ఱిమొ – గంబు వైచి

నట- హాస్యకారియను నీతఁ డొక విప్రవటుని యొడిలో త్రొండను బెట్టి జనమధ్యమున నీతని బట్టలోఁ దొండపిల్ల యున్నదని, ఘోషించు చున్నాఁడు. (నవ్వి)

క. బాడబు లందునఁ బుట్టము
వీడఁగ వృషణములకు త్తి - వ్రేలాడంగన్
యేడ! కటా! త్రొండని యుట
నాడెడి వస్త్రమును లాగి – యతిసంభ్రాంతిన్॥

తే. గీ. కామినీమణు లితని చ – కాకొమ్ము
నదరి చూచుచుఁ దసుదుము – ఖాంబుజముల
వంచుకొన, హాస్యకారుడు – వారి మొగము
లెత్తి శిశ్నముఁ జూపి న – వ్వించు చుండె॥

జంబు – ఆ! భగవాను నెదుట నాట్య మాడు వారయువతీ సందర్శనము తమ జన్మము జరితార్థముఁ జేసికొనఁ దలచిన పీతమగ్గవినోదకహారియుం లైరి యువకులు గుంపులుగ నిచ్చటఁ జేరు చున్నారు. వీరలలోఁ గలసి పో! మొదల జనులన్యభావమును బొందఁ గలరు కనుక వేఱొకచోటికిఁ బోవుదు

జం— (నిపుణం నిరీక్ష్య) ఆర్య! ఇతఇతో నవనమహోత్సవః, కరగృహీత పేటికయా చేటికయా సహ దేవస్య పురో వర్తితు మభివర్తతే గృధ్రీ.

(తతః ప్రవిశతి యథానిర్దిష్టా గృధ్రీ)

గృధ్రీ— 1 హంజే! పుప్ఫవాడిఏ! అంజమయే ణంచిద వ్వ జేణరంణో సఆసాదో పారిదోసిఅ లహిస్సి.

పుష్పవాటికా— 2 కిం ఉపరి రఅకణంస ? అహవా రంణో ఉపరిణంచిదంవం.

గృధ్రీ— (విహస్య) 3 వణమహిసోఖ్ఖు ఏసో మమ్మహావిజ్జాసు.

పుష్పవాటికా— 4 కిణ్ణదుదీయో తుమ కామఉత్తోసో వంకణా పజమా తాను ఉహిణ్ణో.

గృధ్రీ— (సోపహాసం) 5 సుణాదు హోదీ అగపరిసేణవి మహారుంతి కిదంధ యది వంకణాపజమా.

పుష్పవాటికా— 6 ఉపరి జాణయేతి. చుబుణకిత్తా ముహేణ సుఇరం కరేది ఉణ అగులీహిం సురదింతి.

గృధ్రీ— 7 తహా ఏవః, కిదు జబురోరా ణామ తంస పింహో తాడు మమ్మహా విజ్జామ ఉహిణ్ణో

పుష్పవాటికా— 8 జఇఏవ కిరిసతాణీ ఉపరి తువా అహిణివేసో,

గృధ్రీ— 9 పఢమా ధంణొంతి దుదిఏ పడితోంది గోరవేణ రాఅ విసేసేణ ధణ దిణ్ణా మిత.

పుష్పవాటికా— 10 అవసరో కేణ చిదు పురదో దేవంస.

గృధ్రీ— (తథాకరోతి.)

జం—

శ్లో. గృధ్రీ నటతి భగవతో
గణికాగణమణి రిఙ్ఖం పురతః,
రత్న స్నాతనిచోళ
స్థగిత స్తనధృతమణిసరి జేవ సమం.

వక్రీ— (వీక్ష్య)

శ్లో. తారానాథనిభం ముఖం తరళయోరక్ష్ణో శ్శఫర్యో స్తులా

[ఛాయా.]

1 చేటి! పుష్పవాటికే! అద్య మయా వర్తితవ్యం. యేన రాజ్ఞస్సకాశా త్పారితోషికంల ప్స్యే.

2 కిముపరితనం గాంకణస్య, అథవా రాజ్ఞ ఉపరి న ర్తితవ్యం ?

3 వనమహిషః ఖల్వేష మన్మథవిద్యాసు.

4 కృష్ణద్వితీయః స్త్వాం కి ముఖ స్నేహ తక్రిజాసుమిమా కా స్మృతిః.

జంబు— (చక్కఁగాఁజూచి) ఔరా! ఇటు చూడుము. నయనమహోత్సవముగఁ కరగృహీతవీటిక యగు చేటికతో దేవునిముందు గృధ్రి నాట్యము చేయుచున్నది.

(గృధ్రి చేటి ప్రవేశింతురు.)

గృధ్రి— చెలీ! పుష్పవాటికా! రాజును మెప్పించి బహుమానమును బడయుటకే నే నిపుడు నాట్యముం జేయుదును.

పుష్ప— రంగాంగణమునకా? లేక రాజశిరమునకా? నీ నాట్యము.

గృధ్రి— (నవ్వి) ఈరాజు మన్మథవిద్యయం దడవిమన్నసుమా!

పుష్ప— కృష్ణద్వితీయుఁడును నీ కత్యంతప్రియభృత్యుండు నగు వక్రనాసయును మన్మథకళాకుశలుఁడా?

గృధ్రి— (సోపహాసముగ) నిజముఁ జెప్పెదను వినేము. కామశాస్త్రచాతుర్యము తన కెందులకు? అతని శరీరస్పర్శము నాకు లభించిన జన్మము చరితార్థమైన దని సంతసింతును.

పుష్ప— ముఖముతోఁ జుంబనముఁ జేసి పిదప నంగుళీసురతముఁ జేయు నని పైకి తేలుచున్నది.

గృధ్రి— నిజమే! రాజును నతని శిష్యుఁడు జంబుకుఁడు మన్మథవిద్యయం దద్వితీయుఁడు.

పుష్ప— కావున నే వారియందు నీ కత్యంతాదరము

గృధ్రి— వాకేకాదు. ప్రథముఁడు ధన్యుఁ డనియు, ద్వితీయుఁడు పండితుఁ డనియు, రాజుగూడ వారలను మెచ్చి విశేషముగ ధనము నిచ్చుచుండును

పుష్ప— దేవునిముందు నీ విపుడే నాట్య మొనర్చుటకుఁ దగిన సమయము.

గృధ్రి— (నాట్యము జేయును)

జంబు—

తే. గీ. అఖిల వేశ్యామతల్లి యై - యాడదు గృధ్రి
నాట్య మాడుచు నుండె శ్రీ - నాథు నెదుట
జిలుఁగుపుత్త్రాలత్తెరలో - పలను డాఁగు
చిన్ని చన్నులు మణిమాలఁ జిందులాడ.

వక్ర— (చూచి)

సీ. నింబుచ మరు గోము — నిరసించు నెమ్మోము ఘనమీన
మాల మీఱు — గనులసోరు! కాంచనంబుచు గేరు—కాంత
నాసికతీరు చెఱకుఁ దీపికి బావి — చెలియమోవి! కలువకాం
తుల మేల — మాడు చేతులలీల దాక్షా సంబొల్కు —
రమణి పల్కు! కరినంపు గుండాయి — గద దీని చన్దోయి
గగనసముంబాను — గరితకౌను

నాసా చంపకకలంఘినీ కిసలయ (శ్రీ) గర్వచోరోఽపిధరః
పాణీ కోకనదోదరారుణఘృణీ వాచో మధూళీముచో
వక్షోజౌ తు తథా విధౌ వనితయా ధన్యో రమే తానయా.

కిం బహునా?

జం— (స్వగతము) హృదయ! కిమకాండే విక్లబయసి? ననుభవతు ప్రథమ మపభుజ్య ప్రతిదినం ప్రయచ్ఛసీమాం గురవే (ప్రకాశం) ఆర్య భవానపి ధన్య ఏవ.

వక్ర— హంత! కః రన్యః?

జం— ఆర్య! శ్రూయతాం, రాజపరిగృహీతేతి తథా నిర్గతం వచనం

వ్రక—

శ్లో. రాజా వా పరిగృహ్ణీయా
దేతా మన్యోఽపి వాయువా,
యథా మయి తథా స్నేహో
నాన్యత్రి న్యాః న్నలగీదృశ్యః.

జం— (స్వగతం) అహో! దురహంకార గ్రంథ రేవ మన్మథం మన్యః ప్రథ. యతే (ప్రకాశం.)

శ్లో. వదాన్యే ధనికే యూని
కాంతేఽపిధీతస్మ రాగమే,

(ఛాయాః)

6 శృణోతు భవతీ. అ గస్పృశ్యేనాపి మా రఘుడితి కృతార్థయతిన్ర్ర వాసయామి

5 ఉపరి జ్ఞాయితే చుంబనం కృత్వా ముఖేన కుచిరంకరోతి ప్రనరంగు శిఖి కుస్రరత మితి.

7 తథైవ. కింతు జంబుకో నామ తస్య శిష్యస్తాను మన్మథ విద్యా స్వభిజ్ఞః

8 యద్యేవం కీదృశస్తేషా ముపరి తవాభినివేశః

9 ప్రథమమోనన్య ఇతి ద్వితీయో పండిత ఇతి గౌరవేణ రాజా విశేషణ ధనం దదాతీతి.

10 అవసరస్తైవ ర్తితుం పురతో దేవస్య.

గీ. సకలయోషిల కానంద - సరసి యిట్టి చెలియతో రేఁబవళ్ళు
చా - కీతిగతులఁ బూతువాయుంగ దెంగెడి - పురుష వరుసి
భాగధేయము త్రైలోక్య - భాగము కద!.

వేయును నేల? ఈ రమణీమణి భగము కేవలము తేనియవలె మధుర మైన దన దీనికి కోపమే మున్నది?

జంబు --(స్వగతము) హృదయమా! ఆసమయమునందుఁ గంగారుపడి నన్ను నన్ను నన్ను బాధించెద వేల? ప్రతిదినంబును నేను ముద్దుగా దీనికిఁ జర్మదండ ప్రయోగముఁ జేసి యే గుహరియొద్దకుఁ బంపు చుంటిని కాదా? (ప్రకాశముగా) ఆర్యా! నీవుగూడ ధన్యాతిధనుండవే.

వక్ర-- అయ్యో! నేనేగాక దీని యెడల మఱి యొక ధన్యుఁ డున్నాఁడా? నాకు దెలియకుండ గృద్ధికి నేలంజకొడుకైనా దోశఁ బెట్టుచున్నాఁడా యేమి? చెప్పుము నా ప్రాణ మెగిరిపోవు చున్నది. నేనన్న ప్రాణమర్పించి పడివచ్చు నా ప్రేమనిధికి, వేఱొక విధవశిశ్నము రుచించునా?

జంబు-- ఆర్యా! క్షమింపుము. దీనిని రాజా చేరఁదీసి యుండుటచే నట్లు? పొరబాటున మాటజారితిని కాని నిన్నొకనిదక్క మగవారిని జూచిన దానికి ద్రోహము.

జం-- రాజు! విధవశాలా! ఆతుంకపై దానికి దానికిఁ బ్రేమ యున్న దనుకొను చున్నావా? పట్టికల్ల, పైసాకొరకన్ను లేని ప్రేమఁ జూపి నాటక మాడుచున్నది. గాని. మనసులో లేశమైనా లేదు. ఈవిషయము నేను గాయత్రీహస్తముగా ప్రమాణముంజేసి చెప్పఁగలను

తే. గీ. దీని నుంచినవాఁడు రా - జైన నేమి?
యావనుం డగు మఱియొకఁ - డైన నేమి?
మన యెడల దీనికిం గల్గు - మమత యితర
మనుజునం దుంచ దనుచు న - మ్మకము నాకు.

జంబు-- (స్వగతము) ఓహోహోఁ దురహంకారపుఁ దొత్తుకొడుకు తానే మన్మథుఁడని తలఁచి యుబ్బితబ్బిబ్బు లగుచున్నాఁడు. అజ్ఞానాంధకారమునఁ బడి యట్లు తలఁచుటగాక లంజకొడుకునిపై ప్రేమయేమి? నిజముగా, త్రికరణశుద్ధిగా - నాకొకనిపైమక్కువ గల యువతి చావునకైనా నొప్పుకొనును గాని గాని ధనాశచే నితరుని ప్రక్కలోఁ బండుకొని దెంగించుకొనునా? (ప్రకాశముగా) - ఆర్యా!

తే. గీ. యావనుండును ధనికుఁడు - నందకాఁడు
స్మరాకళావేది దాతయు - సరసుఁ డైన

రాజ్ఞి న స్నిహ్యతి తథా
యథా త్వయి కథం త్వియమ్!

వక్ర-- (సకోపం) మూర్ఖ! మమకరాంగుళీం స్పృశ.

జం-- (స్వగతం) సత్య మయం ప్రమాణః యతోహి రాగమ విదః - యత
ఉగ్ర్యాదంగుళీ క్రీడాం త వాహ్యః ప్రసాధమ, మితి. అత ఏవ మా
మనవక్త్రేతేరచతుర ఇతి. భవతు కుపిత మాక్షిపా మ్యేతమ్. (ప్రకాశం),
అరే! పశ్య.

శ్లో. సంస్పృశ విప్లుతాంగుళీనా
కరమలయుగేన ఘట తీయు
హృదయా దాకృ ష్యేవ
క్షిపతి హి యూనాంధృతిందూరే,

వక్రి-- (సాకూతం).

శ్లో. ప్రతిరసితభావగర్భం
కరకమలం క్వణితవలయ మిద మస్యా
ఆకుంచితపంచాంగుళి
శిరసి నిపా త్యేవ పుణ్యాకృతాం.

జం-- ఆర్య! కిమ్నైః ఫణితవ్యం,

వక్రి-- హుంజాల్మ! కిం మా న్కిం మన్యసే?

జం-- వైదిక ఋగ్యజుర్యా దిత్యుపాంశు ఫణిత్యవవోచం.

వక్రి-- (ఉద్యత్య) వైదిక జనసంచారః, పశ్చిమతో నటువదర్శినా రాజ్ఞా సమధిష్ఠితో
మహాగజధిష్ఠతి, తేనా తరహితా త చ్చరణాంతరా కేవ ప్రేషిత నయనా
వావా మస్యా ఘటనం వక్ష్యామః

జం-- ఇత ఇతో భవాన్. (ఉభౌ పంక్రమ్య,)

వక్రి-- జాల్మ! మయా పరిచితా రాజకీయా వేత్రపాణయ స్స మల్లం తే హాహాగజ
స్యోపన్న చరనభాగే అవస్థానం

జం-- రాజ్ఞా పున ర్దృష్ట శ్చే ద్భవాన్ మా చార ఇత్యవిస్వసనీయ స్స్యాత్

హాని దిగనాడి యిద్ది నీ • పైని మమతఁ
గలిగి పడిచచ్చుటకు నేమి కారణంబు ?

వక్రి—(కోపముతో) ఛీ ! మూర్ఖా ! నా చేతివ్రేలిని బట్టుకొని చూడుము.

జంబు—(స్వగతము) గ్రుడ్డిది కంచుఁబోలు గాని తోలుపూవు కాదు. దానిలో నితని వ్రేలు దోచి ప్రతిదినము నంగుళీసురతముఁ జేయుటచే వ్రేలు కాయఁ గాచి ది. నిజముగా వీఁడు పురుషాధముఁడు పెద్దలుఁగూడ "యిః కుర్యా దంగుళీక్రీడాంత మాహుః పురుషాధమం" అని చెప్పుదురు. కావుననే చతురుఁడే నని వెన్నునసరించుచున్నాఁడు. ఆగుఁగాక నీతని కోపము చల్లార్చుట కన్యప్రసంగము నకుఁ బోయెదను. (ప్రకాశముగా) ఆర్యా! చూచితివా?

క. సొగసైన వ్రేళ్ళు ముఁడుచుచు
నొగి విప్పుచు నాట్యమాడు • యువతమనంబుల్
బిగలాగి పట్టె దప్పున
మగుడం బాఱంగఁ దోలు • మాడ్కిఁ ధృతులన్ ॥

వక్రి:—(పాఠ్ప్రాయముగ)

తే. గీ. చారుకంకణనినదంబు • నూఱుమ్రోయు
పానమాకుంచితాంగుళి • యైనదీని
భావగర్భితహస్తాబ్జ • పాతభాగ్య
మెంత పుణ్యాత్ముశిరము ధ • రించు నొక్కొ.

జంబు:— ఆర్యా! నీచైర్యక్త్వవ్య మనుట మఱువకుము.

వక్రి:— ఛీ! దురాత్ముఁడా! నేను నీచుఁడ నని తలఁచుచున్నావా?

జంబు;—వైదికపువిధవలు వింద్రు రేమో యని మెల్లగా మాటాడు మని నా యభిప్రాయము.

వక్రి;— ఓహో! ఇచ్చట వైదికజనసంచార మెక్కుడుగనున్నచో నటు పక్కిడు వానకుఁ బోయి రాజాధిష్ఠితమత్తగజము వెనుక నిలచి దాని కాళ్ళసందుర నుండి గ్రుడ్డి నాట్యమును చూతము రమ్ము.

జంబు;— ఇటు ఇటు రమ్ము. (ఇద్దఱు నడచుచున్నారు)

వక్రి;— జంబుకా! నా పరిచితు లగు రాజకీయపురుషు లనేకు లెత్రిపాణులై యిటు రండని నన్ను బిలుచుచున్నారు. గజసన్నిధానమునుండి చక్కఁగా జూడవచ్చును. రమ్ము.

జంబు;— ఒకవేళ నీవు రాజు కంటఁబడినచో దురాచారుఁడవని యతఁడు శంకించు నేమో!

కాళి:— కి మతో మే భయం? పశ్య!

శ్లో. కవయః ప్రతి సితుం కథ
మస్యాః పి గానమాధుర్యం.
విశ్వావసుదుహిత్రాపి
యత్కలయా భాషయా బృహతీ.

(సోత్కంఠం.)

శ్లో. ద్విగుణీకృతమాధుర్యం
గానే నాస్యాః కదాఽనుపశ్యామి
చిర ముగ్ధమయ్యా చుబుకం
బింబాధరం మధుర నీతి వదతి

జంబు:-- (స్వగతం) అహో మనీషాం కామయే (ప్రకాశం.) నన్వి దానీ మప రోజయిష్య త్యేతా మాత్యేణ.

కాళి:-- త్వమేవం మన్యసే. భవిష్యతి చిరంపాఽస్య రాజహాతకస్య.

జంబు:— కృతం విచారేణ సంభావితేయం రాజ్ఞా,

కాళి:--

శ్లో. గ్లానం కృశ మవలగ్నం
కృథులా వస్యాః పయోధరా వోఢుమ్.

జంబు:-- (సోత్కంఠం)

కరయుగ ముద్యమ్యాహం

(ఇత్యర్ధోక్తే--స్వగతమ్) పరతంత్రోఽస్మి భగవత్యాజలవ[illegible]
(ప్రకాశం.)

కా పున రస్యాస్త్వయి ప్రతిపత్తిః.
అబాల్యాద్ధతి త్వయి రాజ్ఞో విశ్వాస ఇతి విదిత మేతత్..

కాళి:-- అతిసన్నికర్షా ద్దజసాంజపదాంతరేణ సమ్యగవభాసతే గృధ్రీవదనం.
ఇయం హి--

శ్లో. క్వణత్కంకణసకోమలస్వనవిమిశ్రితాళధ్వని
క్రమానుగుణనూపురక్వణితపాదవిన్యాసయా.
గసాభినయవిభ్రమత్కమపదారవిందాగ్రయా.
మనోహరతి మామకం నటలీలయా సుందరీ.

శశి:-- మనకేమి భయము?

తే. గీ. సుప్రసిద్ధుఁడు విశ్వావ ♦ సుండు బృహతిఁ
బట్టి పలికింపఁ జాలని ♦ ప్రౌఢ మైన
దీని సంగీతకలన సం ♦ తృప్తి సెంది
కవులు విని వర్ణనము సేయఁ ♦ గావలెఁ గద?

(సోత్కంఠముగ)

తే. గీ. గానరసమున ద్విగుణిత ♦ మైన దీని
మోవి పానక మాని నే ♦ మురియు టెపుడొ?
కౌఁగిటం గూర్చికొని చుంబ ♦ కంబు నత్తి
యానతీఅంగ నేను ము ♦ ద్దాను టెపుడొ!

జంబు:--(స్వగతము) నాకుఁ గూడ నదియే కోరిక. (ప్రకాశముగా) గురువరా! ఆటు లెవ నీవా కిపుడు దీనినిఁ దగిలించుచు టెవరా? ఒక్కసారి పోటు లోడించు కొన్నఁ గొంత తమకము తగ్గునేమో!

శశి;--నీవిట్లు తలఁచు చున్నావు. కాని, చచ్చుపీనుఁగు లంజకొడుకు రాజు గూడ దీని నిప్పుడే దెంగఁ దల పెట్టుకొని యుండ నోపు!

జంబు:-రాజట్లు భావించుఁ గాక! తమకు విచారము లేదు.

శశి:--

క. కరము నడు మలసె నయ్యో!
బరు వగు వక్షోరుహాంపు ♦ భారము మోయన్

జంబు:-(సోత్కంఠముగా)

కరయుగముచేతనే

(అర్ధోక్తి యందు స్వగతము) మన్మథబాధచే నోడలు మఱచితిని. (ప్రకాశముగా)

— — — — నీ

గరిత పయి నీకుఁ బ్రేమ ♦ గాఢము కాదా? . .

ఆదియును గాక, చిన్నతనమునుండి నీపై రాజానకు విశ్వాస ..వి జగత్ప్రసిద్ధి కలదు

శశి:—జంబుకా! మిక్కిలి దగ్గరగా నుండుటచే మనకు గృహరాజ్యము చక్కఁగాఁ గనఁ బడు చున్నది. ఈ గృహరి

తే. గీ. క్వణితకోమల తాళసం ♦ కలనయోగ్య,
చలితనూపురనినద పి ♦ కలర హాభి
నయవిలాసాన పితను ♦ నాట్యగతుల
ఘనసుఁ గరఁ చి హరించె నీ ♦ వనరుహాక్షి.

జంబు:—(దారాభిలాషేణ-ప్రకాశం.) కిమిదం తే పాణి గృహీతాదిధినా! ఇదమేకం మృష్యతా మ్మ్యాప్రేక్షిత పురోపవనరాజాగ మనముషితచేత సేన మయా విస్మృతం.

వక్ర:-యుజ్యత ఏ వైతత్.

జంబు:-కథ మియం సమాపతతి గృధ్రచేటికా పుష్పవాటికా నామ? అగచ్ఛతి చే దనయా గురుకార్యార్థ మాసేష్యామి గృధ్రిముపవనం.

వక్ర:—లభస్వ పుణ్యం గురో: ప్రాణదానేన.

జంబు:-(విలోక్య) హంత! హంత! మహాగజో మూత్రోత్సవాయ పరా మంత్రరేణ పంచమపద మివ మేహనం ప్రసారయతి. గురో! వద ముప సర్పామః. గజమేహానం న జానాసి మే మహోపాధ్యాయవక్రివాసన యమిక!

(ఇత్యుభౌ పరిక్రాంతౌ)

శ్లో. గజకృతశకృత్పిండో మూర్ధ్ని ద్యుతో భృశకర్క శే
పపది శతధా భూత్వా వ్యాప్తో ముఖం చ నపు శ్చ్యుతే,
భవతు మలినం వాసః పట్టాంశుకం చ హాతంద్వయం
కథయ భవతా దుర్గంధోయం కథం సహితుం క్షమః

వక్రి:-జంబు! మాస్మైవం. అహం ఖలు యమీ త్వత్కృత యోగాభ్యాసో మే సుకరః, కరేణ చిర మపి నాసికావివర పిధానాత్. కించ--శృణు మే యోగ ప్రభావం.

శ్లో. మహా త్కష్టం భ వేద్గర్భే సతీతి విధవార తే,
అతో ఒహామపిగృహ్ణీయాం దండాగ్రేణరసంపునః.

జంబు:-సత్య మే వేదం. యతః, సాధుసమాఽపి కతిపయోజనః తరుణీనాం విధవానాం చ తృణప్రిదానాద్యేవ. వక్రినాసయమీతు వృద్ధివర్ధం గృహీత్వాయోతతి తదర్థం ఇతి శావడితి

వక్రి:-యదా గృధ్రి లబ్ధా తదాది మయ విరళే స్థాను సంచారః.

జంబు:-ఆర్య! మధ్యాహ్న స్సంప్రవృత్తః సంప్రతి హి.

శ్లో. నిద్రామీలన్నయన మలసైర్న్యయ తే శాస్త్రపాఠో
నద్యాం గావో జిరతమహిషీ పుచ్ఛమూలం వజ్రింతి,
కుడ్యప్రాంతే కపితకరభీ పాదఘాతాం త్సహంతో
ఘోరం రూక్షం విదధతి ఖరో మేహనాతి ప్రనార్య.

జంబు:-(దారాభిలావతో) దీనిని నీవగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లి చేసికొన్నావా?
క్షమింపుము. పురోపవనమునకు రాజు వచ్చుటచే మఱచెడి విహారముమాట మఱచితిని.

వక్రి:-యుక్తమేకదా యిది!

జంబు;-గృధ్రి చేటిక యగు పుష్పవాటిక వచ్చుచున్నది. దీనిచేఁ గబురుపంపి గృధ్రిని గురుకార్యార్థమై పిలిపించెదను.

వక్రి:-గురువకుఁ బ్రాణదాన మొసగి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుము.

జంబు:—(చూచి) అయ్యో! అయ్యో! మహాగజము మాత్రిమను విడుచుటకై నాల్గు కాళ్ళమధ్య నుండి మైదరకాలివలె శిశ్నమును రాణించుచున్నది. గురువర్యా! మీనుగులద్దె తమశెత్తిపై పడుచున్న దండోయి! లద్దెకేమి గాని స్తంభము వంటి శిశ్నము తగిలినయెడల నిష్కారణముగ ప్రాణము నక్కదు. తొలగుడు!
(ఇద్దరు తొలగుదురు)

తే. గీ. కఠిన మైనట్టి నీ తల – కాయపైని
గజము విష్ఠింప లద్దె ము – క్కలయి ముఖము
బట్టలం బాడుఁ జేసిన – భయము లేదు
కాని యెట్లారు ఎయ్యి ? దు – ర్గంధముసర.

వక్రి:-జంబుకా! అట్లు సందేహింప నక్కరలేదు. చిరకాలము యోగాభ్యాసము జేసినవాడను గావున నుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు లేకుండ కొంతవిదగఁ బట్ట గలను. మరియు నాయోగప్రభావము వినుము.

తే. గీ. గర్భ మగు నేని మిక్కిలి – కష్ట మనుచుఁ
గడు భయంపడు విధవను – గమల దెంగి
పూకులోనుండి రసము ను – మొద్దగోడ
మఱల గ్రహియించి విధవను – మరలఁ గొందు.

జంబు:-ఇది నిజమే! తరుణవిధవాళనము నుండి తమకుఁ దాంబూల పరిధానములు చాల ముట్టుచుండెడివి.

వక్రి:-కాని నాకు గృధ్రి) దొరికినది మొదలు విధవాప్రచారము చాల తక్కువ యైనది.

జంబు:-ఓహో! మధ్యాహ్నమైనది. ఇప్పుడు

చ. ఆగు దగు చుండె శిష్యసిబ ; మాధ్యయనంబులు నిద్రమత్తుచే
మఱిజ నెగోవులుం జరర – మాహిమపుచ్ఛము లందు కుద్యపుం
బరిసర మందుఁ గృద్ధకి – పాదహతిన్ సహాయించి గాడిదల్.
గరమతి ఘోరమహా తముచే – కారపుఁగొమ్ములను శేపురూపతర.

(స్వగతం) తదహం పుష్పవాటికాం సలాపయిష్యామి గృహీసమయాకార కాయ. (ప్రకాశం) తత్రభవా నపి స్నాత్వా కృతభోజనో గృహీతతాంబూల. కర్పూరచందనాలేపీ పురోపవనం ప్రవిశ.

శక్తి:––తథా (ఇతి నిష్క్రాంతః)

జంబు:–[సచింతాశ్వాసం.]

శ్లో. లచతాపణరథ్యాసు నదీ షూపవనేషు చ.
యత్ర కుత్రాపిచమయా న దృష్టాపుష్పవాటికా.

[దూరతో విలోక్య సహర్షం] కథంచి దియ దృశ్యతే. (ఉపసృత్య) న కశ్చి న్మతజనః త దిమాం పృచ్ఛామి. పుష్పవాటికే! కి మద్యాపి నృత్యతి?

(ప్రవిశ్య పుష్పవాటికా)

పుష్ప––11 కహ! జంబుకా! దేవో ఖు అళ పవిసో రాణా ఉణ గింధిరో ణ తిణ దింతిఅ ఏక కో సంధియబహురయణ బహుమాణ కదు కహిదా యిదాణీం ఏవ ఉపవణఅఅం ఛంతి హాం గింధి పరి రియ తంద ఎంవ గంభహి.

జంబు:–అహో! మహాన్ ప్రమాదః ఇయంతం కాల మ పవనపకేవ గమిష్యతి గురుః రాజాపిత్రత్రగమిష్యతి అతః పుష్పవాటికే! త్వరితముపగమ్యగురుముపాసర

పుష్పవాటికా––తథా! (ఇతి నిష్క్రాంతా)

జంబు:–(పరిక్రమ్య) ఇద ముపాధ్యాయగృహం న విద్యాం సంతి శిష్యాః ఆతో మన్యే నిరగా దేవ గురు రితి ఇయ మిదానీమ్

శ్లో. తాంబూలపూరితముఖీ తరళాయతాక్షీ
నీలాలకా రుచిరకాంచనకర్ణపత్రా
ద్వారార్పితైకనతసుందరపూర్వకాయా
కుంభ స్తనీ గురువధూ రవలోకతే మామ్.

(ఉపసృత్య) గురుపత్ని! నిపుణికే! త్వ మేవ గురుః

(తతః ప్రవిశతి యథానిర్దిష్టా నిపుణికా)

నిపుణికా––12 జంబుక! కిగదో యాదో కాసరక్షి దండేహి సహిదో తిరగదో తేవి దేవదంసణంస గదా పిఏసా పరియాణా యం

జంబు–త్వం బహి ర్గృహా దేత్య కిం పశ్యసి?

ఛాయ:

11 కథం? జంబుక! దేవ: ఖల్వాలయం ప్రవిష్టః రాజ్ఞా పునర్ధృత్వా ఏకకోశస్థితజహాన్రత్నం బహుమానం కృత్వా దత్తా ఇదానీ మేవోపవన మాగచ్ఛేరి తస్మాదహ మపి గృహీత్వా పరిచరితుల తత్త్రైవ గచ్ఛామ.

(స్వగతము) గృధ్రిని పిలుచుటకై పుష్పవాటికతో మాటలాడెదను. (ప్రకాశముగా) గురువర్యా! నీవు స్నానముఁ జేసి భుజించి, తాంబూలము సేవించి కర్పూరచందనాదుల నలందుకొని, పురోపవనమున బ్రవేశింపుము.

వక్రి:-అట్లె (నిష్క్రమించును.)

జంబు:-(చింతాశ్వాసముతో.

తే. గీ. చిత్రితాపణవీథికా - శ్రేణికలను
పూలవనముల దరుపదీ - కూలములను
వెదకి చూచితిఁ గాలి నా - ప్రియఃఘూటి
పుష్పవాటికఁ గానక - పోతి నకట!

(దూరముగా జూచి సంతోషముతో) అతికష్టముచే నేటికి పుష్పవాటిక నాకంటబడినది. ఇచ్చట నెవ్వరు లేరుగాన సమీపించి దాని నడిగెదను. (సమీపించి) పుష్పవాటికా! ఇప్పటివరకు నాట్యము సేయుచు నున్నారటే.

(పుష్పవాటిక ప్రవేశించును)

పుష్ప:—ఏమి? ఆ ఋషుడా! దేవుడు కోటలలో బ్రవేశించినాడు. నాట్యమునకు రాజు సంతసించి రత్నములను బహుమాన మిచ్చి యిప్పుడే యుపవనమునకు రమ్మని చెప్పినాడు. అచ్చట సంభోగయజ్ఞముం దుపచారములకై పోవలెను.

జంబు:-అయ్యో! మహాప్రసాదము. ఈపాటికి గురువుగా రుపవనమును జేరియుందురు. రాజుగూడ వచ్చుటకు బోవునుగాం బుష్పవాటికా? నీవు శీఘ్రముగా బోయి గురువు నవలకు బారి పొమ్మని చెప్పుము. లేకున్న గొంపమునిగి పోవును.

పుష్ప:-అట్లె (అని నిష్క్రమించును.)

జంబు:-(నడచి) ఉపాధ్యాయుని గృహామిదియే! వీథిముఖముగునై శిష్యు లెవ్వరును లేరు. గనుక గురువుగా రుపవనమునకు బోయియుందురు. గురుపత్నీ.

చ. సురుచిరనీలకుంతల వి - శోభితకాంచనరత్నపత్ర సుం
దరవదనాబ్జ, చర్వితసు - నాగవళారుణోష్ఠపల్లవా
దరపతపూర్వకాయమును - ద్వారము నందున జూచుఁ బైలుకోఁ
బోరిపోరిఁ జూచుచుండె మద - పుంఖదురోజసరోజ నాదెసన్.

(సమీపించి) గురుపత్నీ! నిపుణికగాఁ దివే నాకు గురువవు

(నిపుణిక ప్రవేశించును)

నిపు:-జంబుకా! భుజించి కొంత [illegible] దంతులతోఁ గలసి గురువు దేవదర్శనమునకై పోయెను పరిజనులు శిష్యులుగూడ నరిగిరి

జంబు:-నీవు బయటకు వచ్చి యేమి చూచుచున్నావు?

నిపుణికా:–13 ణిసుణాదు జంబుఓ మంగళం కహాఇస్సం.

(సంస్కృత మాశ్రిత్య.)

శ్లో. రంతుం న క్షమతే గురుస్సవ భవాన్ సన్న్యాసు ధత్తే రుచిం
రమ్యా కిం గృహిణీ గురోః? ఇతి జడాన్ శిష్యాః ఏతే మన్యతే
ధూర్తైరున్నతభిత్తికల్పితవృతిర్దుష్ప్రాప ఏవాలయః
శ్వశ్వ్యం మేకపసంకులా చ్ఛవ బహిర్గంతుం గృహాభ్యంతరాత్.

అద్య తు మహాన్ కాలః దవశాళలాభేన కో యువా సులభః? ఇతిబిహి పశ్యామి. తదిదానీం మమ భాగధేయో భవాన్ మనోభవా కుర్విత ః.

జంబు–(శాంత. పాప) నిపుణికే! కిం తవ హృదయం పత్యుః వృషాన్య దీర్ఘదంతేః వాపి న గృహీతం?

నిపుణి:–14 మాసద్వితయ అరహియ కాసరవహూ రూపవదీ ణామతిక్ఖదంతేణ మహ సురదవిగ్ఘం కరోది.

జంబు;–(స్వగతం) రసికః ఖలు దీర్ఘదంతః (ప్రకాశం) తన్మా కూర్యతాం

శ్లో. రదచ్ఛదాభ్యాం నిష్పీడ్య ఛత్రం మనోభువః
మార్గయిష్యే గృహం తస్య ముద్గరాక్షేణ శేఫసా.

నిపుణికా;–15 సాహు రే జంబుయ సాహు.

(ఇతి జంబుకస్య గండం చుంబతి)

జంబు:–(స్వగతం)

శ్లో. గురోర్గృహిణ్యా వదనాంబుజస్య
స్పర్శస్య గండే మమ చుంబనాయ
తాంబూలకర్పూరలవ... దన్నా
రతాయ మాం ప్రేమయుతేన గండః

అధరమస్యా శ్చుంబితుం (గృహ్ణాతి.)

ఛాయా:

12 జంబుక! క్షితభోజన కాసరదీర్ఘదంతాభ్యాం సహితో నిర్గత. తేఽపి
దేవకర్మ. గతా శిష్యాః పరిజనాశ్చ.
13 శృణోతు జంబుక! మంక్షు లజ్జం కథయామి
14 మాసద్వితయ మారభ్య కాసరవధూ రూపవతీ నామ దీర్ఘదంతే మమ
సురతవిఘ్నం కరోతి
15 సాధు రే! జంబుక! సాధు హృదయజ్ఞానం తే.

విప్రు—వినవోయి! జంబుకా! సిగ్గు విడచి చెప్పుచున్నాను.

సీ. అంగనల్తైెను కాన — టమ్మ బంధువుల శిష్యులెల్లరు నన్నుఁ
గా — న్నతిగాను రెంతలేపిన లేవ — నే లేవదుగద నీ
గురుని శిష్యని పట్టి — బురదకొలి! యాశలీరంగనీ — వైనదెం
గుడు నన్నుఁ బరకామినులపొందు — మరగి తీవు! బయట
కుం బోయి యె — వ్వనినేని విషయింపు మనుటకు వీలు
కా — దయ్యె నాకు

గీ. యింక విటులైనవచ్చిన — న్నింటిలోనఁ! గదిసి కుమ్ములు
రెండుకు — మ్మొదరఁ టన్నఁ! గొండపోడువున నున్నవీ—గోడ
లెల్లఁ! గటకటా! యిట్టినాపుకు — గతి యికేది?

చిరకాలమునకిప్పటికీ యవకాశము లభించగా ముద్దువంటివాఁ డెవడైన విందడు దొరకకు నేమో యని చూచుచున్నాను. నాపుణ్యవశమున మంచి సమయమందు నీ వగపడితివి

జంబు—పాపము శాంతించు గాక! విప్రుడా నీహృదయమును బూర్తిగా నీభర్త మిత్రుడగు దీర్ఘదంతున కర్పించితివిగదా! ఇక నీకేవులాట యేల!

విప్రు—రెండుమాసములనుండి కాసువిభార్య రూపవతి యను దానిని మరగి వాడు నా కడకు వచ్చుట లేదు అందుచే నా భగము పూజా పురశ్చరణములు లేక బూజుపట్టి యున్నది.

జంబు—(స్వగతము) దీర్ఘదంతుడు రసికాగ్రేసరుఁడు (ప్రకాశముగా) అటులైన చక్కగా వినుము.

తే. గీ. రథబంధం బట్టి కొలుకుచు — మదనగృహము
డెంగులాటలు లేమిచే — బెంగఁ గొనిన
యుద్ధరముచూడ్కి నున్న నా — మొడ్డ దోఁచి
మర్దనముఁ జేతులెమ్ము నీ — మనసుదీఱ.

విప్రు—బాగురా! బాగు; జంబుకా! నాహృదయమును బాగుగా గనిపెట్టితివి.
(జంబుకుని ముద్దు పెట్టుకొనును)

జంబు—(స్వగతము) తే. గీ. గురుగృహిణి నన్ను జంబుకా — దరికిఁ జేరి
మోము చెక్కున గదియించి — ముద్దిడంగ
గ్రమతాంబూలగంధ మా — కాంత పూకు
దెంగుమని ప్రోత్సహించిన — భంగి నలమె.

(అధరపానము చేయును)

నిపుణికా—[మానం పరిహృత్య] 16 మాణద! ఏదావదా ణతుణోణ సందుట్ఠో.

జంబు—సస్నేహం.

శ్లో. అహం తన్వి! మా భేయం త్వాం
గృధ్రీం యుధతు తే పతిః,
ఇతః పరం వ్యావ స్థేయ
మావయో ర్నాత్ర సంశయః.

(నేపథ్యే)

శ్లో. పనమానం తత ఇతో బద్ధం కంబళరజ్జుభిః,
గోలాంగూలం విసర్జంతి కుపితా రాజకింకరాః.

జంబు—కథ ? గోలాంగూలం క్వేత్ కౌతుకస్థాన మేతత్?

నిపుణికా—17 జంబుయ! యి ధిజణ గ్గిహియ ణో ణ ముంచ, యిజహో తుదా గురూ.

(పునర్నే పథ్యే)

శ్లో. ఉత్ప్లు త్యేవ సకృ చ్ఛిర త్యుపవిశ
న్కండూయ తేఽంగం సకృ
ద్ధుంకుర్వన్ భృకుటీ స్సకృ త్సకృ దయం
త్రస్య త్యకాండేఽసకృత్,
విష్వ గ్దర్శయితుం పురో నృపభ టై
రాకృష్యమాణోఽద్భుతో
ద్వీపా దాగత ఏష మానుషగిరం
వక్తీతి నః కౌతుకమ్.

నిపుణికా—(జంబుకస్య సమీప ఉపవిశతి)

జంబు—(స్వగతం)

శ్లో. య దియ ముపవిశంతీ పార్శ్వతో మే వంతాంగీ
స్పృశతి భుజ మవామం వామతుంగ స్తనేవ,

[ఛాయా;]

16 మానద! ఏతావతా మదనో న సంతుష్టః

17 జంబుక! స్త్రీజనం గృహీత్వా స న ముంచతి యథా తవ గురుః.

విప్రు—(సిగ్గువిడిచి) మహాత్మా! నంతమాత్రమున మన్మథుడు సంతసింపలేడు.

జంబు—అగుగాక!

తే. గీ. ఇతరయువతుల దిగనాడి— యిది మొదలుగ
దెంగుచుందును నిన్నునే — దృష్టి దీఱ
గురుడు గృధ్రపూకును దెంగు — గోర్కెదీర
నీ ఋణం బాది సిద్ధాంత — మిద్ది మనకు.

(నేపథ్యమున)

తే. గీ. కంబళివు వాళ్ళ నటు నిటు — కదల కొండ
గట్టిగా గొండ్రుముచ్చును — గట్టి రాజ
కింకరులు క్రోధమూర్తులై — క్రిందవేచి
లాగుచున్నారు జనములు మూగిచూడ.

జంబు—ఏమి? కొండ్రుముచ్చా! ఆయన సంతోషాస్పదము గదా!

విప్రు—జంబుకుడా! ఇది నీ గురువువలె నసాధ్యమైనదిసుమా! ఆడుది కొంచె నచో బూతుపకుల దెంగుక విడువదు.

(తిరుగ నేపథ్యమున)

సీ. ఎగిరి గంతులు వైచి — యేగుచుండుచు గొంత గూర్చుంచి
దేహంబు — గోకికొనును। బెదరించు పలుకృతి — నెదుటి
వారిని జూచి సడిలేక దవకు దా — జడిసికొనును। కనుబొ
మ్మలు కులికించి — కఱువ బగ బెట్టు నూరక యట్టిట్టు —
లాడిగిలిరుగు। పలుజూపి యికిలించి — భయపెట్టుచుండును
తలలోని పేలను — దవిలి వెదకు

గీ. జనె యునకు జూప భటులు ముం — దునకు లాగ। మనుజవా
ర్కలనేమేమొ — మాట లాడు। బాపురే! యిద్ది యేకపి—
వాసినైన। కోతియోవిన కనపట్టె — క్రొత్తవింత.

విప్రు—(జంబుకుని దరికి జేరును)

జంబు—(స్వగతము)

చ. వెరవున జేసి చేరుచు న — మేమధృతిన్ నిజపార్శ్వసీమకున్
సరసిజనేత్ర దక్షిణభు — జంబున వామకుచంబు నొక్కశం

యదివా చరథమూలాభ్యంతరే నున్న చేలం
ధ్వజమదనమమో నే దుర్జయః పంచబాణ.

నిపుణికా——(స్వగత) 18 భీసణో ఏసో దండేన వా ఇదంవో (ప్రకాశ). జంబుయ ఏసో తుహా అంపంగే చెలందరిదో ము సలఖండో విఅ.

జంబు——(స్వగతం) కథ మనయా దృష్ట మిద. యావదియమాసన్నా తావదిదం వస్త్రాపయతి తాడనం తస్య ప్రత్యుత విజృంభణా యైవ; భవతు ఏవమా క్షిపామి (ప్రకాశం) ముసలఖ డఏ వాయం, యది వానర స్స్యాం తర్జయే త్త మనేన నిగ్రహిష్యామి.

నిపు——19 జంబుయ! యుజంతే.

(తతః ప్రవిశంతి పశ్చాద్బద్ధం గోలాంగులం ఆకృష్య రాజ కింకరాః)

కింకరా——20 కో ణామ గోలంగులయో? కేణామ రాయ కింకరామో?

గోలాం——నను యూయ మేవ కిమ్!

కింక——21 అహో! కహం? వివేయోవి వాణరంప!

గోలాం——22 కాసరంస ఉవరఘాయేసో దీహాదండప కిణంఢో,

(తతః ప్రవిశత; కాసరదీర్ఘదంతౌ)

దీర్ఘ——కాసర! క్వ వక్రనాసయమి?

కాసర—— గృధ్రిసఖధిష్ఠితనికుంజోదరం ప్రవిష్టః, అతః పరమ్మత్రభవా నేవజ్ఞాతు మర్హసి.

దీర్ఘదంత——త్వద్గృహిణ్యా సహా మనుపా గతోత్సవాభ్యా మపహృతచేతనోఽస్మి;

కాసర——తర్హి స్తోఽపి గుళ స్నముత్సాసితో గృహం ప్రవిశతి తత్రైవ గచ్ఛావః

(ఇతి పరిక్రామతః)

గోలాంగూ——ఏతావన్న జానామి కాసరదీర్ఘదంతౌ అంహం హి వానర;

జంబు——(శ్రుత్వా) కోఽత్రసందేహః? అపితు మనుష్యావా క్వేత. శ్చేతి విస్మయస్థాన,

నిపుణి——28 అసంణో వణోవది వాణరో (ఇతి భయేన జంబుకః మాలింగతి)

జంబు——(చక్షుషీనిమీల్య)

శ్లో. న మాశ్లిష్టశరీరస్య తవాఙ్గ విస్మృతిచేత
కంఠోర స్త్సనసంసర్గసుఖా న్నాన్యత్ప్రియ తే

(ఇతి తథైవస్థితః)

---

18 భీషణ ఏవ ఏ దేవ వారయితవ్యః జంబుక! ఏవ తవో త్సంగేచేల రితో ముసలఖండ ఇవ.

19 జంబుక యుజ్య తే.

20 కో నామ గోలాంగూలః కేనామ రాజకింకరాః!

కగరిపుకేతనంబు తివు — కంబున రోఁకలిమాడ్కి నిక్కి తోం
దరఁ గలిగించె వస్త్రము యథాయథ మాగతిఁ జేసి యుక్కటా

విప్రు—(స్వగతము) భయ మగు చున్నది. (ప్రకాశముగా) కత్తితో నావలఁబడఁ గొట్టవలెను. ఇదిగో నీ బట్టలో రోఁకలిబండ యున్నట్లున్నదే!

జంబు—(స్వగత) దీని కీ శిక్షము కఁ బడినది. నేనేమి చేయుదును నిప్రుణిక సమీపించినకొలఁది తెగ నిక్కుచున్నది, కాని తగుట లేదు. అగుఁ గాక! ఇట్లు కప్పిపుచ్చెదను. (ప్రకాశముగా) ఇది రోఁకలియె క్రోఁతులు వచ్చినచోఁ గొట్టవచ్చునని జాగ్రత పెట్టితిని.

విప్రు—మంచిపనిఁ జేసితివి.

కొండముచ్చును బట్టుకొని రాజకింకరులు ప్రవేశింతురు.)

కింకరుఁడు—కొండముచ్చెవరు? రాజకింకరు లెవ్వరు!

కొండముచ్చు—మీరేగదా! రాజకింకరులు!

కింక—ఓహో! క్రోఁతి వివేకము గూడ నున్నదే!

కొండ—కాసరోపాధ్యాయుఁ డగు దీర్ఘదంతుని స్నేహితుఁడు.

(కాసరుఁడు దీర్ఘదంతుడు ప్రవేశింతురు)

దీర్ఘ—కాసరా! వక్రనాసయుఁ డేడి?

కాస—వృద్ధి యున్న పాదలో దూరినాడు తరువాత సంగతి నీకే తెలియవలెను.

దీర్ఘ—నీ భార్యతో వధరపా సురత మహోత్సవ లలో నాడలు దెలియక యుంటిని. నాకు దెలియదు.

కాస—అటులైన నీ పాటికి యింటికి వచ్చి యుండును. మరల వచ్చుటకు పోవుదము, (ఇద్దఱు వడుచు చున్నారు)

కొండ—నేను వానరుఁడ నగుటచే నిరువురకు గాసరదీర్ఘదంతులు వరుస గలరైరి.

జంబు—దీని సందేహమేమి? మనజవాక్యములను చేతనగును గల యీ క్రోఁతి విస్మయాస్థానమే!

విప్రు—క్రోఁతిసమీపించినది అమ్మయో! (జంబుకు సాలి గన్నము చేయుచును.)

జంబు—(కన్నులు మూసికొని)

తే. గీ. కుటిలకుంతల పన్నుఁగాఁ — గిట గదింప
మనసు భ్రమఁ జెంద విగతచే — తనతఁ గాంచె
సరసకుచ కుంభయుగళకం — స్పర్శ కతనఁ
బరమ సౌఖ్యాంబురాశి మై — మఱచిపోతి.

(అల్లేయుండును.)

విపుణి—24 అదో ఎంత తుమంచి ఉచేణపి.

కాపర—కథ మత్ర గురుగృహద్వారే రాజకింకరగృహీతో విటుభి దావినుమార్గో గోలాంగూలః?

దీర్ఘదంత—కోఽయం ? జంబుకః పార్శ్వస్థాయా; నిపుణికాయాః పరిరంభణ సుఖమనుభవతి.

శ్లో. కిం కరిష్యతి మన్మాక్తే గురుణీసురశోత్సనే,
కాంతే మండే గుర్కోః పత్నీ జంబుకం శరణం గతా.

కాపర—అర్య! మయా ఇయం భోక్తుం శక్యతే?

దీర్ఘ—అథకిమ్

గోలాంజూస్వగతం, మాం హి నిపుణికాయై దర్శయితవ్య ఇతి కింకరాభి ప్రాయః; ప్రకాశం, భోభోకింకరాః! మాం ముంచత

ఏక—25 వాణక! ఖణం తుహీంటం చింత ంణహా కండేన సహాని స్సే

అన్య—26 ణియుణియే వాణరో పీసోదటవో

విపుణి—దృష్ట్వా 26 కహంపీసో వాణరో? మంభంసము ది దంభుసా పింభయి

గోలాంగూల—సరోషం,

శ్లో. భవనాస్నిగ్ధకే ఎత్తోఽపరం పుకమమిచ్ఛతి,
జంబుకం పరిరభ్యస్తే

స్వగతం, హంత హా తః బద్ధా మే భుకా కన? మిమాం త్రాసయేయం. భవత్వేవం. ప్రకాశం, తయం దృశ్యతే మయా.

ఇతి ముఖ వ్యాదాయ ప్రిపారయతి,

విపుణి—సపం భయ, 28 హా ఖిహా ణ! ము దస స వాణరంస ముహం దండేనవాయంస .

ఇతి జంబుకస్య మేహనం గృహీత్వా వానరస్య ముఖే యోజయతి.

జంబు—పశ్చుసీనిమీలచుక్షైవ. నిపుణికే! మా గృహాణ మే మేహనమ్ ఆయమేవ తవ! భీతమ్నిన్నివరే మదీయమిదంవృషణద్వయం ప్రవేశయామి ఇత్యుత్తిష్ఠతి:

విపుణి—విహాస్య, 29 వింపకం దడింహా ముసలఖండవిధ మేణ,

గోలాంగూ—సకోపోపహాసం, నిపుణికాజారజార? నపుంసకో భూత్వా సుఖేన తిష్ఠ ఇతి జంబుక మేహనందంశయతి.

---

22 అయే! కథం? నివేశోఽపి వానరస్య?

22 కాసర స్యోపాధ్యాయస్య దీర్ఘదంతస్య స్నిగ్ధ.

23 అసన్నో భవతి వానర.

24 అతఏవ త్వమస్యచేతనోఽపి

నిపు--కావుననే యచేతనుడ నైతిని.

కాస--ఏమి? గుసగ్రహాద్వారమున రాజకింకరులు క్రోతి నాడించుచున్నారు.

దీర్ఘ--ఏ దెవ్వడు? జంబుకుండా? పార్శ్వమువందు నిలువఁబడి నిపుణిక గాఢాలింగనసౌఖ్య మనుభవించుచున్నాడు. ఇది తప్పేమున్నది.

తే. గీ. మొడ్డ లేవని మగఁడు న - పుంసకుండు
దీని నీ మధ్య విడచితి - దొంగకుండ
నుప్పు పులుసును దిని యూర - కుండలేక
జంబుకునిపాలఁ బడిన దీ - సారసాక్షి.

కాస--ఆర్యా! దీనిని నేను దె గుటుకు పిలుపడునా?

దీర్ఘ--నీ చిత్తమువచ్చినట్లు

కొండ--(స్వగత) నన్ను నిపుణికయుఁ జూపవలె నని రాజకింకరాభిప్రాయము. (ప్రకాశముగా) కింకరులారా! నన్నిక విడువుడు.

కింకరులలో నొకడు-- ఒక్క నిమిసము మాటుకొనుము. లేనిచో కఱ్ఱతో బుఱ్ఱపగుల గొట్టెదను.

మఱియొకడు--నిపుణికా! ఈ కోతిని జూచితివా?

నిపు--చూచి ఇదియేమి? ఈ క్రోతి నన్ను జూచి కోపముతో మీదఁ బడబోవుచున్నది.

కొండ--(కోపముతో)

తే. గీ. భర్త యిలువీడి పోవంగ - బరపురుషుని
కౌగిటం జేరి సుఖియించు - కారులంజ
సరసి చూచియు గానంగ - నైతి వకట!
(స్వగతము) అయ్యయ్యో! చేతులు కట్టబడి యున్నవి లేనిచో దీనినిబాగుగా జడిపించి యుందును. ఆగుగాక! ప్రకాశము - .
దొరకితివి లెమ్మి రమ్మిటు- దొంగతొత్త.

. . . (నోరు తెఱచును)

నిపు--అయ్యో! అయ్యో! క్రోతి కొఱుకుచున్నది. చావుకోతికి కఱ్ఱయేది?
(అని జంబుకుని శిశ్నమును క్రోతి నోటిలో బెట్టుచున్నది)

జంబు--(కన్నులు మూసికొనియే) నిపుణికా! నా శిశ్నమును బట్టుకొనకుము. ఇది నీదే లెమ్ము. ఈ బొక్కలోనే నావ్రణములనుగూడ దోపెదను.

నిపు--నవ్వి, కోకలియనుకొని దగా పడితిని,

కొండ--(కోపముతో నిట్టూర్పు విడిచి) నిపుణికాజారుఁడా! నపుంసకుఁడవై సుఖముగా నుండుము, శిశ్నమును గొఱుకును.

నిపుణీ--30 జంసిం మహా మురదళాహపంచాసా తంస కాదుందయా జవీరవ వాణ
రేణ ద దహే. తి కిం కరిస్సి మందభాయిణీ.
కింక—81 రేరే దుట్ఠవాణ! ముంచేహి ముంచేహి.
ఇతి వానరం పహాత్యజంబుక మేహా ౦ మోచయంతి,
విప్ర--సంస్కృతమాశ్రిత్య, నిరూప్య? కృతిమోఽయం వానరః యతః.
శ్లో. శనైః కృతః కంబళిరోమమిశ్రైర్గిర్లా గూలద డ ప్య తనూ ౨ హాణి,
కృతాని శృంగాలవిరక్త మాస్యం శ్మశ్రూణ్యాపి ర్లోమభి రర్పితాం
తత్కింకరాన్ పృచ్ఛామి, భోభోకింకరా! కుతస్య: ఏష వానర.?
ఏక:--32 దింపందరావో అయ్యదో ఏసో వాభరరాయో.
అన్య:--33 ఇదో ఏంవ ఏదంస ఛంతం దాగేమి. ఇతి కరిమఛత్ర ధారయతి.
తృతీయ:--34 అహంఎని వీజేమిది వేహిం పలాచామరగుంచేహి ఇతి వీజయతి.
...—విహాస్య, ఉపచరంతు వియు క్త మేహాఃదంశ మేత...
గో--సగిదం. అంబ! మేదిని! వివరం దేహి లజ్జా మాం బాధతే.
దీర్ఘ--పాళింకం, ఏమ వానరవేష: పురుష ఏవ
గోలా--భోభో రాజకింకరా! ముంచత మామ్ ఇతి ప్రణమితు ముచ్ఛతి.
ఏక;--కర గహిందదో రాయణియోయో
అన్య:--33 ణియుణియాయు ది సఇదంసో ఏసో ప చావిసా జీవంతోఽతి రాయ
యోయో
జంబు--నిపుణికే! ఏష గినధరా గృధీ) కాయమానః కృతావజ్ఞ! ఇవరాజా
ప్రతిభాతి. పార్శ్వతోఽవలోక్య కాసక సహిత అగ్రో దీర్ఘదంతోఽ ప్యత్రైవ.
దీర్ఘదంత—భోభో కృతావజ్ఞ కిం వక్రినాస కుసీ?
కింక—87 సోహాణో జామరోఽతి బహువ ణో కిదో ఇంతయో ఏంవ అహోణం
రాతోయో ఇతవక్ర వాపస్య భుజ బ ధన విస్రుజ్య నిష్క్రాన్తా:
విప్ర—శ్లో. ఏ కంబుణా వాణరో ఏసో వేసేణావి కిదో తహా,
మం ఝియుగదోగింధింజంరణ్ణా బహుమాణిదో.

---

25 వానర! క్షణం తూష్ణీం తిష్ఠ వృథా దండేన ప్రహరిష్యే
26 నిపుణికే! వానర ఏష ద్రష్టవ్య:
27 కథమేవ వానర; మాం దృష్ట్వా న చక్షుషా పశ్యతి.
28 హా తాత! మాం దళిత వానరస్య ముఖం దండేన వారయిష్యే.
29 విప్ర ధ్యానస్థిమ సలకుండప్రవిమేణ.
30 యస్మిన్న మమురతలాధ ప్రత్యాగతస్య కామధ్వజస్తైవ ముఖం వాన
రో దంశయతి కి కరోమ్యహం మందభాగ్య.
31 రేరే దుష్టవానర! ముంచముంచ,

నిపు—దేనియాధారము జూచుకొని నాథగ మవ్వేళు లూరు చున్నదో దానికే ముప్పు వాటిల్లి౦ది. ఇక నాకు గతియేమి? (విచారించును)

కింక—ఓరీ! కుంఠవానరుఁడా! విడు! విడు! (అని గొట్టి జంబుకుని శిక్కుమును విడుపింతురు)

నిపు—(సంస్కృతముతో నిరూపించి) ఇది కృత్రిమవానరముగాని నిజమైనదికాదు.

తే. గీ. పుట్టినవి కావు కంబళి బొచ్చుచేతఁ
దనురుహంబులు తోఁక క – ట్టినవి కాని
బొగ్గుమసి పూసి మొగమున – మూతిమీఁద
గొజ్జెబొచ్చున మీసంబుఁ – గూర్చినారు.

కింకరుల నడిగి తెలిసికొనెదను కింకరులారా! ఈ వానర మెక్కడిది?

ఒకఁడు—ద్వీపాంతరము నుండి వచ్చినది.

అన్యుఁడు—అందుచేతనే దీనికి గొడుగు పట్టుచున్నాము.

(పిడకగొడుగు పట్టును)

తృతీయుఁడు—పలాలచామరగుచ్ఛములచే నితనికి విసరుచున్నాను (విసరును)

జంబు—(నవ్వి) నాచుల్లను విడిచిపెట్టినఁదు కుపచరింపుఁడు

కొండ—(స్వగతము) అంబ! భూదేవీ! యెడ మిచ్చి నన్ను సిగ్గు బాధించుచున్నది నీలోఁ జొచ్చెదను.

దీర్ఘ—(సందేశముతో) వీఁడు వానరవేషము ధరించిన పురుషుఁడే!

కొండ—ఓ రాజకింకరులారా! నన్ను విడువుఁడు. (నమస్కరింపఁ బోవును.)

ఒకఁడు—రాజనియోగము ననుసరింపవలెనుగదా?

అన్యుఁ—నిపుణికకుఁ జూపి విడచిపెట్టుమని రాజాజ్ఞ

జంబు—నిపుణికా! ఇతఁడు నీభర్త కృధిగ్రితో నుండఁగా రాజు చూచి ఇట్లవమానము చేసి యుండఁ బోలు! (పరిక్కించుఁజూచి) ఓహో! కాసునిసతో గూడ దీర్ఘదంతుఁ డిటుకే వచ్చుచున్నాఁడు

దీర్ఘ—ఏమోయి! రాజుచేత వక్రనాసుఁడుమి యవమానింప బడెనా?

కింక—కాదు సద్బ్రాహ్మణుడని బహుమానము చేసెను ఇంత వఱకే మాపని (కట్లు విప్పి వెడలిపోవుదురు)

నిపు:—తే. గీ. చర్యచేఁ గ్రోఁతి యితఁడు వే – షంబుచేతఁ
గూడ వానరవేషంబు – గూర్పఁ బడియె
నన్ను విడి గృధిపూఁకును – నాకఁ బోయి
నట్టి పీనికిఁ దగిన మ – ర్యాద యయ్యె.

దీర్ఘ — సఖే! కి మేతత్

జాబు — (స్వగతం) ఇదం ప్రాగేవ నిశ్చిత మార్యేణ దీర్ఘదంతేన

కాస — గురో! గృహిణీసంగమమధ్య ఏవ కిం లగ్నోసి?

వక్ర —

శ్లో. గృహిణీంవినాం చరితాం కంజేద్దృష్ట్వా భాజే న మాదిశత్,
ఆస్తా మిదం మయి స్నిగ్ధా గృహిణీ త్వద్వాపి వర్తతే.

అపి చ శ్రోతవ్య మస్మదీయమ్

శ్లో. రాజ్ఞోఽహం న బిభేమి న ప్లవగతా లబ్ధేతి లజ్జాం సకృ
న్నైషా మ్యన్యగరస్మరధ్వజపరా మర్యాదగృహిణ్యాం తథా
ఆస్థానే విదుషాం పరం తు పరిషద్ది గర్వితనాసో యమీ
దుశ్శీలో భవతీ త్యుదీరయతి చేత్తన్మరణాలాయతే.

దీర్ఘ — యదిదం పర్యుషితం భవేత్తదా వక్షో కాయ అపూర్వతయాతత్ ఇదానీమేవ

వక్ర — తదిదానీం దురాత్మనో రాజహాతకస్య దేశా దన్యత్రగచ్ఛామః

శ్లో. పురాంతరం ప్రాప్య నృపాంతరా దహం
ప్రదర్శ్య శాస్త్రాణి చ యా న్యపారితం,
మహ చ్చ దానం ప్రతిగృహ్య తద్ధనం
వితీర్య నేత్యాస్మి చ తాం నటీం క్రమాత్.

తావత్ పర్యంతం నిపుణికా జంబుక స్యమను గ భవతు పరస్తాత్ కహి తస్య మనోరథ మపహరిష్యామి యోహి భుక్తవంతం ప్రతిబ్రూయాన్న భుంక్తేథా ఇతి కిం తేన కృతం స్యాత్! కాసర స్త్వలాబూ స్తనీం బద్ధ్వైవ తద్గృహిణీ చ దీర్ఘదంతేన మయాపి రాజకారితవానరవేషేణ ప్రతిరథ్యం నీతమహా చేన పర్వేఽపి పారాః ప్రతినందితాః

---

82 ద్వీపాంతరా దాగత ఏవ వానరరాజః

83 అత ఏవైతస్య ఛత్రం ధారయామి

84 అహ మపి వీజయామి ద్వాభ్యాం పలాలచామరగుచ్ఛాభ్యామ్

85 గృహిణీతి వో్య రాజనియోగః

86 నిపుణికాయై దర్శయితవ్య ఏవః, పశ్చా ద్విసర్జయితవ్య ఇతి రాజనియోగః

87 శోభనో బ్రాహ్మణ ఇతి బహుమానః కృతః ఏతావా వేదాస్మాకం నియోగః

88 శ్లో. కర్మణా వానరో హ్యేవ వేషే ణాపి కృత స్తదా,
మా ముజ్ఝి త్వా గతో గృహిణిం య దాక్షిణ్యా బహుమానితః

దీర్ఘ—మిత్రమా! ఇదియేమి?

జంబు—(స్వగతము) ఇంతపని జరుగక మానదని దీర్ఘదంతు డిదివరకే చెప్పియున్నాడు.

కాస—గురువర్యా! గృధ్రిసంగమ మందే రహకందాయములో బట్టుబడితివా యేమి?

వక్ర—

తే. గీ. కుంజమున నేను గృధ్రియుఁ — గూడి యుండ
జేఁడు కనులారఁ జూచి యా — రీతిఁ జేసె
నైనపని కేమిగాని యీ — య్యాఁగ గృధ్రి
కృతయో పేర్మి నాపయి — నింతవఱకు

ఇంకను నాసంగతి వినుడు

చ. జనములు నన్ను గోఁతిని గ — నల్పిన దానికి లజ్జ లేదు. భూ
పునికడ నుండి నాకు భయ — ముం గన నన్యుని మేహానంబునా
వనితభగంబు జొచ్చె నని — భావనఁ జేయను, పండితాళి న
న్నవయముదుష్టుఁడంచునిక — నాడ దొడంగు నరంచుఁబొక్కెదన్

దీర్ఘదంతాదులు—ఒక్కరాత్రి గడచుటకేగాని యీపటికిది పాతబడిపోదా! దీనికి విచార మేల?

వక్ర—అందువలన నీ చండాలపురాజు దేశము నుండి మఱియొక తోటకు బోవుదము. తరువాత,

తే. గీ. ఏ నగరి నేని యొక్క భూ — మీశుఁ గొలిచి
గొప్ప శాస్త్రిలు వినుపించి — మెప్పువడసి
ధనమును గడించి గృధ్రికి — ధార వోసి
మంచితనమున రావించి — యుంచుకొందు.

అంతవఱకు నిపుణికను జంబుకుడు నేనుసు నేకముగా వినుయించు చుందుము. తరువాత వానికి నే నడ్డము రాను. కడుపునిండ దినినవానిని నీవు తిన వద్దనిన ప్రయోజన మే మున్నది? కాసకుని భార్య దీర్ఘదంతునకును, కాసరున కలాబూస్త్రియు దక్కె గదా! రాజుగారి యెడబాటువలన వానరవేషమున పౌరుల నందఱును నవ్వించుకీర్తి నాకు దక్కెనతి.

దీర్ఘదంతాయ — కి మితోఽపి ప్రియ మాస్తే భగవతః?
వక్ర — అత ఏవ నందామి, తథా పీఠ మస్తు భరతవాక్యం,

శ్లో. భూపాః పుణ్యపథే చరంతు భవతు
క్షేమం నృణాం సర్వతః
కాలే ఓషధయః ఫలంతు కవయః
ఖేలంతు రాజ్ఞాం ప్రియాః,
విప్రా స్స్వం త్యజ నిర్భయాశ్చ విధవా
ద్వాహో జరీజృంభతాం
కామో యేన పుమర్థసార్థ సరణౌ
మోక్షాభిషిక్తో భవేత్.

శ్లో. హిమాద్రిదర్యాయితయోనిమత్యై
మేరుప్రమాణాధిక మేఢ్రకాయ,
సుమైథునాయై కృతమైథునాయ
నమ శ్శివాయై చ నమ శ్శివాయ.

శ్రీకాళిదాసకృతం పరిహసనం
నామ నాటకమ్
సమ్పూర్ణమ్.

—• రాఁబోవు గ్రంథ రాజములు •—

అనంగరంగము, నాగరసర్వస్వము, పంచసాయకము,
కామకళ, ఆంధ్రరతిరహస్యము, కామకళావిధి,
మొదలుగా గల గ్రంథము లన్నియు
నొకదాని తరువాత నొకదానిని
సచిత్రముగాఁ ప్రకటింతుము.

Printed at
"SYHAM PRESS"
PANDICHERRY.